

Inspiracija Japanom za vlastitu kolekciju

Severinac, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:854902>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
Tekstilni i modni dizajn

DIPLOMSKI RAD
INSPIRACIJA JAPANOM
ZA VLASTITU KOLEKCIJU

Ana Severinac

Zagreb, kolovoz 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
Tekstilni i modni dizajn

DIPLOMSKI RAD
INSPIRACIJA JAPANOM
ZA VLASTITU KOLEKCIJU

Mentor :

doc. ak. slik. Paulina Jazvić

Studentica:

Ana Severinac, 10094

Zagreb, kolovoz 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Tekstilno-tehnološki fakultet

Studij: Tekstilni i modni dizajn

Modul: Modni dizajn

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Diplomski rad

INSPIRACIJA JAPANOM ZA VLASTITU KOLEKCIJU

Ana Severinac

Broj stranica: 76

Broj slika: 36

Broj literaturnih izvora: 29

Mentor: doc. ak. slik. Paulina Jazvić

Datum predaje i obrane rada: rujan 2017.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	i
SUMMARY.....	ii
1. UVOD.....	1
2. JAPAN: GEOGRAFSKA, POVIJESNA I KULTURNA OBILJEŽJA	2
2.1. Geografski položaj i obilježja Japana	2
2.2. Povijest Japana.....	4
2.2.1. <i>Razdoblje ranog Japana</i>	4
2.2.2. <i>Razdoblje raspršenog poljodjelskog društva</i>	5
2.2.3. <i>Razdoblje intenzivnog poljodjelskog društva</i>	6
2.2.4. <i>Razdoblje industrijskog društva</i>	10
2.3. Tradicija, vjerovanja i običaji.....	12
2.4. Japanska kultura i umjetnost kao rezultat sustava vrijednosti.....	16
2.4.1. <i>Književnost</i>	18
2.4.2. <i>Slikarstvo i arhitektura</i>	19
2.4.3. <i>Kazalište, ples i glazba</i>	21
2.4.4. <i>Supkultura u Japanu: otpor tradicionalnim vrijednostima ili dekadencija?</i>	22
3. ODIJEVANJE U JAPANU: TRADICIJA I/ILI PORUKA?.....	28
3.1. Materijali: proizvodnja i oslikavanje svile.....	30
3.2. Odijevanje različitih povijesnih i društvenih skupina stanovništva.....	32
3.2.1. Modno šarenilo japanskih subkultura	36
3.3. Odijevanje u funkciji prikrivanja tjelesnih obilježja ili seksualnosti?.....	38
3.4. Najznačajniji modni dizajneri i trendovi	39
4. KOLEKCIJA.....	43
5. TEHNIČKI CRTEŽ	
<i>PELERINE SA SKRAĆENIM DIJELOM NA LEĐIMA I ŠAL OVRATNIKOM</i>	64
5.1. TEMELJNI KROJ DO BOKOVA PO PROPORCIJAMA	66
5.2. KONSTRUKCIJA ŠAL OVRATNIKA.....	67
5.3. MODELIRANJE PELERINE	69

6. ZAKLJUČAK	66
7. LITERATURA	67
8. DODACI	69
Popis slika.....	69

SAŽETAK

Tema je ovog diplomskog rada japanska povijest, tradicija, kultura i običaji koji su, unatoč otvaranju prema suvremenim trendovima, zadržali izvorne elemente i poslužili kao inspiracija za kolekciju.

Između tradicionalnih vrijednosti i običaja Japanaca prepoznatljivih i u njihovom odijevanju koje uključuje stroge linije, geometričnost i formu, japanska povijest obiluje elementima prikrivene seksualnosti, fetišizma i dekadencije koja je u novije vrijeme sve prepoznatljivija i otvorenija u ponašanju i odijevanju Japanaca.

Ključne riječi: Japan, tradicija, odijevanje, kimono, dekadencija, kolekcija

SUMMARY

The topic of this thesis involves Japanese history, tradition, culture and customs that have kept their original elements and served as an inspiration for the collection despite becoming open to contemporary trends.

Among traditional Japanese values and traditions recognizable in their clothing that includes strict lines, geometricity and form, Japanese history includes abundant elements of hidden sexuality, fetishism and decadence, which has recently become more recognizable and open in the behaviour and clothing of the Japanese.

Key words: Japan, tradition, clothing, kimono, decadence, collection

1. UVOD

Motiv izbora teme diplomskog rada interes je za japansku tradiciju i običaje koji su, unatoč otvaranju prema suvremenim trendovima, zadržali izvorne elemente i poslužili kao inspiracija za kolekciju.

Cilj diplomskog rada bio je izraditi kolekciju inspiriranu Japanom. Zato je bilo važno istražiti geografiju, povijest, kulturu, umjetnost, običaje, vjerovanja i tradiciju Japana.

U radu je opisana japanska povijest koja uz geografska obilježja snažno utječe na formiranje tradicionalnih vrijednosti, običaja i vjerovanja te specifičnosti japanske kulture.

Poglavlje *Odijevanje u Japanu* opisuje povezanost odjeće s obzirom na ulogu, poziciju i status pojedinih društvenih skupina. Unatoč strogoj, zatvorenoj formi odjeće koja ponekad podsjeća na oklop, prikrivena seksualnost, fetiši i dekadencija otvaraju mnoga pitanja povezana s unutarnjim životom Japanaca, a što su iskoristili japanski dizajneri koji u svojim kolekcijama naglašavaju jednostavnost, geometričnost, pročišćenost, prilagođavajući ih zapadnjačkim trendovima.

Kao rezultat istraživanja povijesti, tradicije, običaja i vjerovanja te suvremenih trendova u japanskoj kulturi i supkulturi nastala je i kolekcija priložena u četvrtom poglavlju rada. Slijede tehnički crtež, zaključak, popis literature i dodaci.

2. JAPAN: GEOGRAFSKA, POVIJESNA I KULTURNA OBILJEŽJA

2.1. Geografski položaj i obilježja Japana

Japan je otočna država koja se svojom površinom od 377.835 km² smjestila na zapadnom rubu Tihog oceana, sjeverno od Istočnokineskog mora. Ovu državu još zovu Zemljom izlazećeg sunca jer je puni naziv na japanskom jeziku Nihon no Koku, što u prijevodu znači „Zemlja gdje izlazi sunce“. Sastoji se od četiri veća (Hokkaido, Honshu, Shikoku i Kyushu) i tisuće manjih otoka, koji se odlikuju vulkanskim i brdovitim terenom, bujnim šumama i obilnim, uglavnom monsunskim kišama pa se rijetka plodna zemlja ponajprije koristi za uzgoj riže¹. Redoslijedom sa sjevera prema jugu, Hokkaido je slabije naseljen otok u kojem prevladava hladnija klima, ali dominiraju mliječno gospodarstvo, drvna industrija i ribarstvo. Slijedi Honshu koji u prijevodu znači „glavno kopno“; najrazvijeniji je i najnaseljeniji dio cijele države (ukupno 80% stanovništva) te je u njemu glavnina industrijskih regija.² Treći po redu i najmanji od većih otoka jest Shikoku koji je poznat po raznim kulturama riža, voća, duhana i dr. Zadnji je od većih otoka Kyushu koji ima povoljnu klimu te je bogat ugljenom. Zbog svog položaja, Japan je dio pacifičkog vatrenog kruga („Ring of fire“) te je vrlo često, zbog seizmičke aktivnosti (pomicanja litosfernih ploča), izložen potresima kojih ima otprilike 1500 na godinu i tsunamijima³. Japan je i planinska država jer 80% je čine planine, od čega najviše Japanske Alpe smještene u središnjem dijelu otoka Honshua⁴. Japanci su poznati i po svojim građevinama pa su tako dva arhitektonska čuda na području te zemlje podmorski tunel Seikan i viseći most Naruto. Seikan je podvodni tunel dug 53,8 km, a od čega 23,3 km prolazi ispod kanala Tsugaru koji povezuje otok Honshu i sjeverniji susjedni otok Hokkaido. Viseći most Naruto gradio se deset godina počevši od 1978. godine te direktno povezuje Shikoku s Honshuom pomoću šest mostova. Japan ima otprilike 128 milijuna stanovnika i gustoću naseljenosti oko 340 st/km² koja ga čini najgušće naseljenom članicom G7 država. Naseljenost je neravnomjerna, jer 90% stanovništva živi u nizinskim područjima koja čine 20% površine, dok su ostali dijelovi rijetko naseljeni (Hokkaido i planinska unutrašnjost). Zbog svoje etničke zatvorenosti, populaciju čini 99% Japanaca, a ostalih 1% sačinjavaju Koreanci, Kinezi, Filipinci i drugi. Ti „stranci“ uglavnom rade takozvane „3K“ poslove, što na japanskom znači teški-prljavi-opasni. Japanski jezik je standardni jezik u

¹ Visočnik, N. (2005): Hrana i identitet u Japanu, Etnološka istraživanja, Vol. , No. 10, str. 19

² Devide, V. (2006): Japan, Školska knjiga, Zagreb, .str. 12-19

³ Ring of Fire, <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/ring-fire/>. (01.07.2017.)

⁴ Japanske Alpe, <http://proleksis.lzmk.hr/5919/> (01.07.2017.)

Japanu, međutim, do danas nisu pouzdano utvrđeni korijeni jezika. Neki znanstvenici svrstavaju japanski jezik u altajске jezike, a neki u austronezijske jezike⁵. Djeca u školama uče pisanje japanskog jezika latiničnim pismom. Standardni oblik pisanja je tzv. tokijski stil koji sadrži kombinaciju kineskih znakova. U današnje vrijeme mnoge japanske riječi zamijenjene su engleskim riječima i tu se vidi svojevrsno otvaranje Japana ali i utjecaj globalizacije i internacionalizacije. Japanci obrazovanje smatraju ključnim elementom osobnog i društvenog razvoja. U Japanu je manje od 1% nepismenog stanovništva što zemlju svrstava u vrh zemalja prema kriteriju pismenosti stanovništva. Prosječna je starost stanovništva 42 godine, natalitet je malo veći od mortaliteta, a zbog visokog standarda života, prosječni životni vijek premašuje 80 godina. S gospodarske strane, Japan se promovira i otvara svijetu u drugoj polovici 19. stoljeća kad je carska obitelj Meiji porazila posljednjeg šoguna te ukinula tadašnji sustav u Japanu, a samuraje zamijenila redovnom vojskom. Nakon drugog svjetskog rata Japan bilježi najvišu stopu gospodarskog rasta na svijetu i prema kriteriju BDP-a pripada elitnoj skupini od tri najrazvijenije zemlje te među tehnološki najrazvijenije zemlje svijeta. Od poljoprivrednih kultura, najrasprostranjenija i najpoznatija je riža koja se smatra temeljnom namirnicom japanske prehrane. Riža je u Japanu do sredine 19. stoljeća upotrebljavana kao sredstvo plaćanja poreza i u tom je razdoblju bila pokazatelj ekonomskog statusa. Danas je cijenjena namirnica jer se od nje mogu raditi različiti proizvodi poput rižinog kolačića - *mochi*, rižinog krepera - *senbei*, začinskih dodataka jelima - *miso*, a ima posebno značenje za Japance budući da nije samo hrana, već i čimbenik japanskog identiteta u svijetu⁶.

⁵ Japanese Language, <http://www.japan-guide.com/e/e621.html> 01.07.2017.

⁶ Visočnik, N. (2005): Hrana i identitet u Japanu, Etnološka istraživanja, Vol. , No. 10, str. 20

2.2. Povijest Japana

Iako autori navode različito nazivlje za pojedina povijesna razdoblja, znanstveni izvori potvrđuju četiri glavna⁷ :

- Razdoblje ranog Japana (130.000 godina pr.n.e. do 2.400 godina pr. n.e.)
- Razdoblje raspršenog poljodjelskog društva (2.400 godina pr.n.e.. do 1.250. godina naše ere)
- Razdoblje intenzivnog poljodjelskog društva
- Razdoblje industrijskog društva

2.2.1. Razdoblje ranog Japana

Najraniji arheološki nalazi u kojima je prepoznatljivo rano društvo lovaca sakupljača u današnjem Japanu datiraju iz kasnog pleistocena, paleolitika i stari su oko 130.000 godina. U to je vrijeme japansko otočje bilo povezano kopnenom masom s Istočnom Azijom, stvarajući oko današnjeg Japanskog mora, koje je tada bilo jezero, prsten od Sibira do Koreje. Topljenje ledenjaka na kraju Ledenog doba podiglo je razinu mora i stvorilo četiri glavna japanska otoka: Hokkaidô, Honshû, Shikokû i Kyûshû. Nedugo nakon toga, paleolitski narodi ustuknuli su ispred neolitskih lovaca-sakupljača koji su stvarali kameno oruđe i postupno savladali lončarstvo.

Prema Totmanu,⁸ ovo razdoblje koje autor naziva Doba velikog grabežljivca dijeli se na dva glavna podrazdoblja:

- Rano društvo lovaca sakupljača (130.000 do 13.000 godina pr.n.e.)
- Kasno društvo lovaca sakupljača ili društvo Jomon (13.000 do 3.000 godina pr.n.e.)

U razdoblju ranog društva lovaca sakupljača sve je više obitelji živjelo u jednostavnim, rukama izrađenim skloništima, a neke su obitelji postale sjedilačke. Pronađeni grobovi upućuju na brigu o preminulima, a pronađeni predmeti na interes za umjetnost.

Zbog zatopljenja nakon pleistocena prevladale su bjelogorične šume bogate urodom jestivih plodova, osobito na vrhuncu kulture Jomon prije otprilike 7.000 do 4.000 godina pr.n.e. Razvija se lončarstvo i tzv. Jomon keramika posebna po svojoj raznolikosti i ukrasima. Ljudi su počeli graditi kuće u krug oko središnjeg prostora koji je služio zajedničkim potrebama, kao što su grobna mjesta, jame za zalihe hrane, mjesta za održavanje obreda.

⁷ Totman, C. (2003), *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, 2003. str. XXIII

⁸ Ibidem, str. 14

U kvalitetnijim kućama ljudi su mogli držati sve veći broj predmeta: osim različitih posuda i kamenog oruđa, tu su bile prve zdjele, češljevi, igle, naušnice i drugi ukrasi za tijelo, tkanine od konoplje i ramije⁹ te kožna odjeća.

U Japanu se prije otprilike 3.000 godina razvoj na otoku stopio s onim na kontinentu pa je počela civilizacija temeljena na poljoprivredi. Radi hladnije klime za vrijeme kulture Jomon sve više ljudi započinje uzgoj otporne vrste riže kratkog zrna.

2.2.2. Razdoblje raspršenog poljodjelskog društva

Naziv razdoblja rezultat je raspršenosti naselja koja su tipična za ovaj period u kome su značajne izmjene rasta i zastoja razvoja. Razdoblje je povijesno podijeljeno u nekoliko etapa:

- Razdoblje Yayoi - poljodjelsko razdoblje od 400. godine pr.n.e. do 250. godine
- Razdoblje Kofun - od 250. do 710. godine
- Razdoblje Nara - od 710. do 794. godine
- Razdoblje Heian - od 794. do 1185. godine
- Rano razdoblje Kamakura ili šogunat Minamoto - od 1185. do 1250. godine

Razdoblje Yayoi značajno je po intenzivnom uzgoju riže u sjeverozapadnom Kyushuu. Lokalni vladari bili su prisutni već u 3. stoljeću prije naše ere na sjevernom dijelu otoka Kyushu, a u području Kinai stoljeće poslije.

U razdoblju Nara i Heian privremeni glavni grad bio je Nara, no radi jačanja političkog utjecaja budističkih samostana i položaja cara i središnje vlade, glavni grad postaje Nagaoka, a na kraju Heian. U ovom razdoblju polako se smanjuje utjecaj Kine i neke su budističke sekte japanizirane. Jača umjetnost i uvode se prvi simboli Japana pod nazivom Kana. Kako bi sačuvali svoju zemlju od moćnijih klanova koji su željeli prikupiti poreze, bogati zemljoposjednici zaposlili su samuraje koji su branili njihove posjede. Samuraji su bili ratnici plemićke vojne kaste u feudalnom Japanu nastali od stražara carskog dvora i ratnika kojima je čast bila na prvom mjestu jer su slijedili put *bushida* (put ratnika) te bi na bilo koje povrijeđivanje časti morali počiniti *harrakiri* tj. samoubojstvo. Nosili su dva mača, *katanu* i *wakizashi*, morali su znati čitati i pisati, a ako bi im se netko drsko obratio ili ih napao, imali bi ga pravo ubiti. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća kao najjača vojska Japana izvojevali su mnoge pobjede u ratovima koje je vodio Japan. S obzirom na njihovu ulogu u društvu, samuraji su se i svojom pojavom morali

⁹ Ramija (engl. *ramie*), vlakno koje se dobiva iz azijske biljke ramije (*Boehmeria nivea*) iz porodice kopriiva (*Urticaceae*). Biljka se najviše uzgaja u Kini, a u manjoj količini u drugim azijskim zemljama.

razlikovati od ostatka populacije. Zato je odjeća samuraja prezentirala njihovu borbenost, hrabrost, odvažnost, a morali su je nositi i izvan bojnog polja¹⁰.

Vladavina Fujiwara klana završila je 1068. g. kad je novi car Go-Sanjo odlučio sam zavladatai državom. Go-Sanjo se povukao kasnije s mjesta cara, ali je i dalje vladao u sjeni tzv. Insejskom vladavinom. Tim principom njegovi su nasljednici vladali sve do sredine 12. st. kada je vlast preuzeo Taira Kiyomora. Tijekom njegove vladavine vojne obitelji Minamoto i Tairo imale su veliku moć. Nakon njegove smrti upravo su te dvije obitelji vodile Genpejski rat u trajanju od šest godina. Pobijedila je obitelj Minamoto, a novi car Minamoto Yoritomo uspostavio je šogunat u gradu Kamakura i postao prvi šogun.

Uspostavom šogunata počinje Kamakura razdoblje japanske povijesti. Šogun (*sho*-general i *gun*-vojska) je bio feudalni vojskovođa i vojni diktator koji je ponekad imao veće ovlasti od cara, najviše u smislu vojske. Nakon smrti Minamoto Yoritomoe i njegove obitelji, šogun postaje nasljedna funkcija pojedinih vladarskih obitelji uz uvjet da ujedine Japan pod jednim *daimyom* (moćni feudalni gospodari), budu iskusni vojskovođe i u srodstvu sa Minamotovom obitelji

2.2.3. Razdoblje intenzivnog poljodjelskog društva

Razdoblje intenzivnog poljodjelskog društva datira od 1250. do 1890. godine i uključuje sljedeća razdoblja:

- Kasno razdoblje Kamakura od 1250. do 1333. godine
- Razdoblje Muramachi od 1333. do 1600. godine
- Razdoblje šogunata Edo od 1600. do 1867. godine
- Razdoblje Meiji, početak modernog doba, od 1868. do 1890. godine

Nakon smrti Yoritomoe izbijaju borbe za vrhovnu vlast između Kamakure i carskog dvora u Kyotu, a završene su pobjedom Kamakure i Hojo klana koji je uspostavio potpunu kontrolu nad Japanom. Dolaskom nove budističke sekte Zen, čijom su pripadnicom postali samuraji, ponovno jačaju kineski utjecaji. Hojo klan je desetljećima vodio brigu i ekonomski ojačao Japan, ali nova prijetnja im je dolazila s istoka. Mongoli, koji su porazili Kinu, zainteresirali su se za osvajanje Japana i poslali prijeteće poruke na koje su se Japanci oglušili, što je rezultiralo napadima

¹⁰ Bizalion, B. (2005), *Japan*, Extrade, Zagreb, str. 39-57

Mongola u drugoj polovici 13. stoljeća. Loše vrijeme rezultiralo je povlačenjem Mongola. Japan se uspio obraniti, ali je pretrpio velike štete, a mnoge vojnike vlada Kamakure nije uspjela platiti. Zbog financijskih problema, moć Hojo klana i Kamakura se smanjila te je vlast preuzeo car Go-Daigo, čime je počelo Muromachi razdoblje¹¹. Go-Daigo uspio je obnoviti carsku moć u Kyotu, ali nedugo zatim Ashikaga Takauji napada i osvaja Kyoto. Go-Daigo bježi na jug Kyota gdje je osnovao južni sud. Radi spora oko sukcesija između dva reda carske obitelji, imenovan je još jedan car u Kyotu. Takauji se 1338. proglasio šogunom te je osnovao vlast u Kyotu. Od osnutka Go-Daigovog južnog suda, vodile su se borbe s osnovanim sjevernim sudom, a završile su pobjedom sjevernog suda. Nakon vladavine Takaujia vlast preuzima Ashikaga Yoshimitsu koji je uspostavio dobre trgovačke odnose s Kinom pa se domaća proizvodnja povećala posebno u poljoprivredi, razvilo se tržište, nekoliko gradova i nove društvene klase. Tijekom 15. i 16. stoljeća došli su novi feudalni knezovi nazvani *daimyom*, koji su imali stvarnu kontrolu nad različitim dijelovima Japana. Polovicom 16. stoljeća na prostor Japana dolaze prvi portugalski trgovci i isusovački misionari koji su Japancima predstavili vatreno oružje i kršćanstvo. Unatoč protestiranju budista, većina zapadnih zapovjednika prihvatila je te ideje jer su iz vojnih razloga željeli trgovati s prekomorskim narodima. U isto vrijeme, neki od najmoćnijih ratnika natjecali su se za vlast nad čitavom zemljom. Jedan od njih bio je Oda Nobunaga koji je napravio prve korake u ujedinjenju Japana.

Nobunaga je osvojio Kyoto i srušio Muromachi šogunat. Oda Nobunaga nastavio je uništavati svoje neprijatelje među kojima su bile neke budističke sekte, posebno najjača, Ikko sekta. Odu je ubio general Akechi i zauzeo dvorac Azuchi. Međutim, Odin vojnik Toyotomi Hideyoshi porazio je Akechia, pokorio velike pokrajine (Sjeverna, Shikoku i Kyushu) i ponovno ujedinio Japan. Tijekom svoje vladavine, Hideyoshi je uništio mnoge dvorce diljem Japana, oduzeo oružje poljoprivrednicima i vjerskim ustanovama, natjerao samuraje da se presele u gradove, čime je povećao vladinu kontrolu nad ljudima. Izdao je uredbu kojom je protjerao kršćanske misionare. Franjevci i isusovci mogli su ostati u zemlji, ali kasnije je Hideyoshi pojačao progon, zabranio daljnje pretvorbe i pogubio nekolicinu franjevac kao upozorenje. Vanjski trgovci i misionari bili su agresivni i netolerantni prema izvornim japanskim institucijama u doba kad su njihovi sunarodnjaci osvajali i kolonizirali dijelove svijeta u ime kršćanstva. Nakon što je ujedinio Japan, Hideyoshi je htio ostvariti svoj san o osvajanju Kine te je prvo napao Koreju i osvojio Seul. Međutim, Koreja i Kina su se ujedinile te porazile Hideyoshia i japansku vojsku.

¹¹ Kamakura Period, <http://www.japan-guide.com/e/e2133.html> 10.07.2017.

Tokugawa Ieyasu bio je prijatelj Oda Nobonagae i Hideyoshia te je naslijedio Hideyoshia kao najmoćniji čovjek Japana čime je počelo Edo razdoblje. Car je Ieyasua proglasio šogunom, a on je uspostavio svoju vladu u Edu (Tokyo). Tokugawa klan vladao je zemljom 250 godina. Za vrijeme svoje vladavine Ieyasu je doveo zemlju pod strogu kontrolu, preraspodijelivši zemlju među lojalnim vazalima *daimyo*. Oni su bili pod zaštitom feudalnog gospodara kojem su se obvezali na odanost, a zauzvrat su dobili strateški važnije dijelove zemlje. Ieyasu je nastavio promicati vanjsku trgovinu uspostavivši odnose sa Englezima i Nizozemcima, a uz to je provodio suzbijanje i progon kršćanstva. On i njegovi nasljednici nisu imali neprijatelja, pa su se ratnici (samuraji) obrazovali u borilačkim vještinama, ali i u filozofiji, književnosti i umjetnosti. Ieyasuov nasljednik Iemitsu zabranio je putovanja u inozemstvo, smanjio kontakte prema vanjskom svijetu do razine vrlo ograničenih trgovinskih odnosa s Kinom i Nizozemskom i zabranio sve strane knjige, čime je Japan potpuno izolirao od vanjskog svijeta.

Unatoč izolaciji, domaća trgovina i poljoprivredna proizvodnja i dalje se poboljšavaju, kultura dobiva nove oblike poput *kabuki* i *ukiyo-e*, popularnih među građanima. *Kabuki* je tradicionalna japanska igra slična današnjoj dami, čije su teme povezane s povijesnim događajima, moralnim sukobima, ljubavnim pričama i dr. Uključuje detaljno dizajnirane kostime, većinom kimona različitih motiva, neobične perike, šminku i pretjerane akcije koje izvode glumci. Setovi su dinamični, postavljen je pješački most kojim se poboljšava interakcija s publikom, a ambijentu doprinosi glazba uživo korištenjem tradicionalnih japanskih instrumenata.

Slika 1. Kabuki kostim

Izvor: http://japan-magazine.jnto.go.jp/en/1508_kabuki.html, preuzeto 2.8.2017.

Ukiyo-e („slika plutajućeg svijeta“) naziv je slika i grafika napravljenih drvorezom, a koje su označavale prolaznost ljudskog života i prikazivale zabavu Japanaca kao što su ples, festivali i žene u obavljanju poslova (Slika 2).

Slika 2: Prikaz *ukiyo-e* tehnike Izvor: <https://www.loc.gov/exhibits/ukiyo-e/images/27.2s.jpg>,
preuzeto 2.8.2017.

U Edo razdoblju postojao je strogi sustav pet klasa: samuraji su bili na vrhu, a slijedili su, redom, seljaci, obrtnici, trgovci i iseljenici koji su formirali svoju klasu jer su se smatrali nečistima i nije im bilo dozvoljeni mijenjati društveni status. Dvadesetih godina 18. stoljeća zabranjena je zapadna književnost, iz Kine i Nizozemske stigla su nova učenja, osnovane su nacionalističke škole koje su kombinirale šinto i konfucijanističke elemente. Položaj Tokugawa klana opadao je zbog stalnog pogoršanja financijske situacije države, što je dovelo do većih poreza i nemira među poljoprivrednicima. Prirodne katastrofe te siromaštvo i glad stanovništva također su doprinijeli neredima i financijskim problemima. Društvena hijerarhija počela se raspadati, a moć trgovaca rasti, stoga su samuraji financijski postali ovisni o njima. Krajem 18. stoljeća Rusi, Europljani i Amerikanci (na čelu sa Commodorem Perryem) pokušali su uspostaviti trgovinske kontakte s Japanom što im nije uspjelo jer je Japan otvorio ograničen broj luka za međutrgovinsku suradnju. Mnogi ljudi počeli su se buniti zbog politike zatvorenosti Japana jer su vidjeli velike prednosti zapadnih naroda u znanosti i vojsci. To je rezultiralo pritiskom i padom vodećeg Tokugawa klana i ponovnom uspostavom moći cara Meijia.

Postavljanjem cara Meijia na vlast počinje Meiji razdoblje. Stvarna politička moć prebačena je iz Tokugawa šogunata u ruke male skupine plemića i bivših samuraja. Japanci su, poput drugih podvrgnutih azijskih država, bili prisiljeni potpisati ugovore sa zapadnim silama koji su

odobravali zapadnjačke jednostrane gospodarske i pravne prednosti u Japanu. Kako bi se vratila neovisnost od Europljana i Amerikanaca i probilo među respektabilne i ugledne zemlje, Meiji je odlučio smanjiti vojsku i ekonomsku snagu u odnosu na zapadne sile. Nova vlada donijela je niz reformi: nastojala je učiniti Japan demokratskom državom s jednakošću među svim svojim stanovnicima, čime su slomljene granice između društvenih klasa. Time su samuraji izgubili svoje privilegije, *daimyo* su morali vratiti svu zemlju caru, uveden je obrazovni sustav i reformirani zakoni o zaštiti ljudskih prava uključujući vjersku slobodu. Kako bi transformirali agrarno gospodarstvo u industrijsko, Japan je poslao svoje znanstvenike u inozemstvo na studije zapadne znanosti i jezika, dok su strani stručnjaci podučavali u Japanu. Vlada je također podržala napredak gospodarstva i industrije, posebno velike i moćne obiteljske tvrtke koje su se zvale *zaibatsu*. Veliki rashodi doveli su do financijske krize sredinom 1880-ih te je uslijedila reforma valutnog sustava i uspostava Banke Japana. Tekstilna industrija rasla je najbrže do Drugog svjetskog rata. S političke strane Japan dobiva Prvi ustav kojim je uspostavljen sabor nazvan Diet, dok je car zadržao suverenitet tako da je stajao na čelu vojske, mornarice, izvršne i zakonodavne vlasti. Vladajući su zadržali stvarnu moć, a car Meiji složio se s većinom postupaka. Političke stranke još nisu stekle pravu moć zbog nedostatka jedinstva među svojim članovima. Japan je imao sukobe interesa u Koreji s Kinom koji su doveli do kinesko-japanskog rata (1894.-1895.) i s Rusijom u Koreji i Mandžuriji koji su potaknuli rusko-japanski rat (1904.-1905.). U prvom ratu Japan je pobijedio i dobio Tajvan, ali je radi pritiska Njemačke, Rusije i Francuske morao dati druge teritorije. U drugom ratu Japan je također pobijedio i dobio teritorij i međunarodno poštovanje. Zbog pobjeda Japana povećao se nacionalizam, a ostale azijske zemlje počele su razvijati nacionalno samopoštovanje¹².

2.2.4. Razdoblje industrijskog društva

Razdoblje industrijskog društva Japana dijeli se na dvije etape:

- Imperijalni Japan, od 1890. do 1945. godine
- Poduzetnički Japan od 1945. godine do danas

Car Meiji umire 1912. te ga nasljeđuje Taisho pod čijom vladavinom politička moć prelazi iz oligarhijske u parlament. U Prvom svjetskom ratu Japan se pridružuje savezničkim snagama, a na Pariškoj mirovnoj konferenciji 1919. Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i

¹² Totman, C. (2003), *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, 2003.

Australija odbacuju njihov prijedlog izmjene i dopune „klauzule o rasnoj jednakosti“ ugovora Lige naroda. Arogantnost i rasna diskriminacija prema Japanu pogoršale su japansko-europske odnose još od prisilnog otvaranja zemlje tijekom 19. stoljeća i ponovno su bili glavni čimbenik za pogoršanje odnosa desetljećima prije Drugog svjetskog rata (npr. Američki kongres donio je 1924. godine Zakon o isključivanju, koji zabranjuje daljnje useljavanje iz Japana). Nakon Prvog svjetskog rata „Veliki potres Kanto“, a zatim „Velika gospodarska kriza“ pogodili su Japan, vojska je uspostavila gotovo potpunu kontrolu nad vladom, mnogi politički neprijatelji ubijeni su, a komunisti progonjeni i indoktrinacija i cenzura u obrazovanju i medijima dodatno su pojačani. Godine 1933. Japan se povukao iz Lige naroda zbog kritika koje su dobili akcijama u Kini za vrijeme rata s Kinom, a 1937. izbio je drugi kinesko-japanski rat koji je trajao sve do 1945. Okupirali su Vijetnam 1940. u dogovoru s francuskom vladom Vichya i pridružili su se Silama osovine u kojima su bile Njemačka i Italija. Zbog nestašice nafte zaratili su s SAD-om i Velikom Britanijom, 1941. napali su Pearl Harbor i druge točke Tihog oceana, a 1942. Savezničke snage osvojile su teritorij koji je Japan okupirao. Krajem Drugog svjetskog rata bili su zračni napadi na Japan, a jedna od najkrvavijih borbi bila je u Okinawi. Savezničke snage tražile su Postdamskom deklaracijom od Japana da se preda, što su prvo odbili, ali nakon atomskog bombardiranja Hiroshime i Nagasakija car Showa potpisuje sporazum kojim su se predali. Završetkom rata počinje Postratno razdoblje koje traje od 1945. na dalje. Kraj Drugog svjetskog rata na Japan je ostavio teške i velike posljedice, kako u teritorijalnom, tako i u industrijskom pogledu. Također, održavala su se i ratna suđenja gdje je veliki broj vojnika bio osuđen za ratne zločine, a neki su počinili i samoubojstvo. Savezne snage započele su s okupacijom Japana u kolovozu 1945. godine pa sve do travnja 1952. godine. Prvi vrhovni zapovjednik bio je MacArthur, a cijelu okupaciju su imali snage Sjedinjenih Američkih Država. Novi ustav stupio je na snagu 1947. godine. Car je izgubio svu političku i vojnu moć, Japanu je zabranjeno vođenje rata i držanje vojske, a ljudska prava bila su zagarantirana. Kooperacija između saveznih snaga i Japana glatko se razvijala. Prigovori su započeli kada su se Sjedinjene Američke Države posvetile Hladnom ratu te su od Japana tražile da uspostavi obrambene snage, unatoč tome što je ustav branio držanje bilo kakve vojske. Okupacija je završila 1952. godine mirovnim sporazumom.

Završetak Korejskog rata za Japan je značio ekonomski porast, promjene u društvu te normalizaciju odnosa sa SSSR-om i Kinom. Godine 1973. naftna kriza je veoma utjecala na ekonomiju, što je ujedno značilo i zaokret k industriji visoke tehnologije

2.3. Tradicija, vjerovanja i običaji

Japanska religija temelji se na narodnim običajima i vjerovanjima povezanim sa šintoističkim, konfucijanističkim (zen ili čovjekoljublje smatrano je suštinom svakog čovjeka) i budističkim učenjima te nešto kršćanstva, koji su zajedno nazvani šinto (*shen*-božansko biće i *dao*-put= put *kamija*)¹³. Kroz mnogo stoljeća šintoizam se razvijao kao religija u Japanu, a danas ne zahtijeva sustavna teološka izučavanja i vjersku praksu nego predstavlja sudjelovanje u vjerskim obredima i tradiciji, pogotovo u hramovima i kući. Prvi spisi opisuju stvaranje svemira iz kaosa oblika jajeta koje se raspuklo, a ovo vjerovanje ne poznaje jednog utemeljitelja, ne posjeduje zapise i sveta pisma, a ne zna ni za čvrsti sustav prihvaćanja vjerovanja¹⁴. *Kamiji* su svete moći, božanska bića i duhovi koji nastanjuju zemlju i nebo, a prebivaju u hramovima gdje ih vjernici štiju. Japanci su u drevnome značenju *kami* prozivali sve što je neobično, zadivljujuće, bilo zle ili dobre pojave. Među najvažnijim *kamijima* bili su Izanami i Izanagi i Anaterasu (*kami* sunca), a djelili su se na nebeske i zemaljske.

Japanci su u 6. st. slali svoja državna poslanstva u Kinu i Koreju kako bi naučili nešto više o politici, društvu i religiji koji su jačali carski položaj i kult. Od Kineza Japan preuzima dvije zamisli: prva, da dobro ljudsko biće živi u skladu s društvenim obredima koji su se tada javnosti prikazivali za vrijeme izvođenja obreda, a druga, da su carevi primatelji mandata Neba (prema kineskom vjerovanju kraljevski preci postali su božanstva koja su se morala štovati) koji svojem narodu donose željan rad.

Zahvaljujući caru Shotoku koji je sastavio Ustav od sedamnaest članaka, preuzete su kineske ideje o budizmu i konfucionizmu. Japanom se počeo širiti tzv. Vađra-yana budizam koji je nastao u Indiji, a koji je značio „munja boga Indre“ i kasnije označavao posebnu tvar za koju se mislilo da je poput dijamanta, prozirna, svijetla i neuništiva. Ona nastoji proći s druge strane pojava stvari u prazninu kojom se pojedinac poistovjećuje s apsolutnim. Da bi se to postiglo koristile su se tehnike *mantra* (magični izraz koji se neprestano izgovara), *mudra* (posebni pokreti ruku kojim čitavo biće nastoji biti ujedinjeno s božanstvom), *mandala* (okrugao i višestrani grafički prikaz koji predstavlja kozmičke i duhovne odnose).¹⁵

¹³ Bowker, J. (2005), *Religije svijeta*, Znanje, Zagreb, str. 100-101

¹⁴ Ibidem str.102

¹⁵Bowker, J. (2005), *Religije svijeta*, Znanje, Zagreb, str. 241

Još jedan od oblika budizma koji je Japan preuzeo od Kine jest zen-budizam¹⁶ (kineski *chan*-meditacija) koji se zasnivao na praksi meditacije po strogim pravilima, a koji su samuraji cijenili jer ih je dovodio do samodiscipline. Tzv. prosvjetljenje postizalo bi se sjedećom meditacijom (*zazen*) u *lotus* položaju (noge su prekrížene tako da je svaka noga na suprotnom bedru).¹⁷ *Zen-koan* metoda zena metoda je kojom se pitanjima i zagonetkama ukazuje na istinu, uz korištenje iznenadne akcije, koje razotkrivaju paradokse pojmovnog mišljenja, s namjerom da zaustave proces apstraktnog mišljenja kako bi se učenika pripremilo za doživljaj prave prirode svog uma. *Zen-tip* je pravi ugodaj zena koji se oslanja na sebe te izaziva uravnotežen odnos u čovjeku¹⁸. Danas možemo vidjeti meditaciju tj. fizičke izraze zen-duha u judu (japanska borilačka vještina), mačevanju, ceremonijama čaja i dr. Miješanjem kineskih i japanskih utjecaja i kultura nastale su japanske sekte (spoj budističkih i šintoističkih ideja) poput:

- *tendai*: učenje koje ohrabruje svakog da krene putem da bi postao Buda
- *šingon*: učenje koje naglašava meditaciju
- *amida*: u njoj su sekta *jodo* (vjerovanje da samo kroz Budu Amidu pojedinac može ući u „čistu zemlju“) i sekta *šin* (naglašava beskorisnost ljudskog napora prema spasu)
- *ničiren*: vjerovanje da se prosvjetljenje sastoji od spoznaje da su čovjek, svijet i Buda jedno
- *Soka Gakkai*: jak naglasak na dužnost i moralnost.

Danas većina Japanaca prihvaća običaje različitih religija u ceremonijama tako da npr. imaju šintoističko vjenčanje i budistički pogreb ili obrnuto. U šintoizmu¹⁹, koje se temelji na svakom pojedinačnom svetištu, postoje tri glavna svetišta: prva imaju samo lokalni značaj i u njima živi *kami* iz tog mjesta, druga su posebnog tipa koja se posjećuju sa željom za postizanjem poslovnog uspjeha i treća imaju veliki politički i nacionalni značaj. Većina obreda u šintoizmu stvar je pojedinca koji ga posjećuje da bi zamolio za nešto prije gradiva kojeg polaže, prije putovanja na koje ide i dr. Svečanosti sadrže sajam sa štandovima ili male predstave koje posjećuje puno ljudi, što pogoduje i japanskom turizmu. Što se budizma tiče, obitelji u svojim domovima imaju budističke oltare koji sadrže središnji budistički kip, pločice u spomen precima, mjesto na kojem se tamjan pali i dr. Svoje mrtve posjećuju na grobljima dva puta godišnje, na proljetni i jesenski

¹⁶ Suzuki, D.T. (2016), *Zen i japanska kultura*, Sipar, Zagreb, str.5-7

¹⁷ Zen i japanska kultura, str. 5-7

¹⁸ Arbanas, S. (2011): *Bitne odrednice Zen-budizma*, Obnovljeni život, Filozofsko teološki institut Družbe Isusove, Vol. 66, No.1, Zagreb, 2011.; 122-123

¹⁹ Beaver, R.P, Bergman, J. i dr. (1987): *Religije svijeta*, Kršćanska sadašnjost i Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, str. 232

ekvinocij (*higan*). Svečanosti su im slične šintoističkim pa 8. travnja svake godine slave svečanost cvijeća u čast Budinog rođenja, a druga je važna svečanost u hramu u Tokyu pod nazivom „47 samuraja bez gospodara (*ronin*)“ kojom se samuraji hvale jer su osvetili nepravedno iznuđeno samoubojstvo svog gospodara, a tad su se i sami ubili. Budizam je povezan s japanskom kulturom na mnogo načina: preko *bušido* (samurajev put tj. put ratnika), stroge *no* drame s velikim brojem budističkih tema, ceremonije čaja kojom su prenosili jednostavnost i prirodnost i dr. Konfucijanizam je bio kao odskočna daska šintoizmu jer su uzete vrijednosti i ideje poput odanosti, iskrenosti, dužnosti, zahvalnosti, ispravnost ponašanja i jasnoća gledišta između članova obitelji i pojedinaca. Što se kršćanstva tiče, ono je imalo malo utjecaja, ali su ipak svoje utjecaje nenamjerno izvršili na druge japanske religije. Za primjer, neke budističke sekte od kršćanstva su preuzele održavanje nedjeljnih škola, a neke druge sekte i religije upotrebljavaju knjige koje su nalik kršćanskim Biblijama i molitvenicima²⁰. Današnji Japan, kako tvrde, istodobno je muzej mrtvih i laboratorij živih religija jer, s jedne strane, nema države kao što je Japan gdje je religija tako ugrožena od rastuće sekularizacije, a s druge strane, nema zemlje poput ove gdje su novi religiozni pokreti doživjeli tako brzi i nagli uspon²¹.

Japan ima dugu i svjetski poznatu tradiciju ceremonije čaja, prehrane, poštovanja i dr. Ceremonija čaja tradicija je koja potječe iz Kine. Čaj se u Japanu smatra lijekom za promicanje tjelesnog i duhovnog zdravlja, a osim toga predstavlja i užitak. S duhovnog aspekta, uključuje sklad između osoba koje sudjeluju u ceremoniji, čistoću i poštovanje uključenih u ceremoniju. Prije početka ceremonije čaja domaćin očisti posuđe, zagrijava vodu nad žeravicom, pripremi slatkiše za goste, u vaze stavi cvijeće, a zatim miješa gorak zeleni čaj (*Matcha*) koji se pomiješa s vodom i stvara topli gorak okus. Gosti koji dolaze u dom moraju se izuti i staviti svoje cipele u posebne ormariće predviđene za to, a domaćin im daje posebne papuče u kojima hodaju po kući. Za vrijeme ispijanja čaja treba poštovati posebna pravila poput onog koje određuje u kojoj ruci držati *chawan* i okreće li se u smjeru kazaljke ili obrnuto od smjera kazaljke na satu, kojom rukom se obrisati nakon ispijanja te kakve zvukove proizvoditi nakon što čaj nestane da bi domaćin dobio pozitivnu povratnu reakciju. U znak zahvale što se domaćin potrudio, Japanci se klanjaju²² pokazujući tako svoje poštovanje prema osobi te se pozdravljaju. Što se dublje naklone, to više poštovanju iskazuju. Osim pozdrava i iskazivanja poštovanja, klanjanje je znak zahvale, isprike i podnošenja zahtjeva ili zamolbe za neku uslugu. Ako Japanci zovu goste na

²⁰ Bowker, J. (2005), *Religije svijeta*, Znanje, Zagreb, str. 261-271

²¹ Jukić, J. (1979): *Šok otkrića nekršćanskih religija*, Vol. 14, No. 3, Crkva u svijetu, Zagreb, 1979.; 22-32

²² Devide, V (1988): *Prošlost i budućnost u sadašnjosti*, Znanje, Zagreb, 1988., str 83-87

ručak, postoji niz pravila kojih se moraju pridržavati pri dolasku i za vrijeme objeda. Trebali bi se oblačiti službeno kao da idu na posao, ne smije se kasniti više od pet minuta jer se to smatra uvredom, postoji određeni raspored sjedenja kojeg se treba pridržavati (npr. poštovani gost ili najstarija osoba sjedit će u središtu stola najudaljenije od vrata i oni će prvi početi jesti), štapićima se ne smije probušiti hrana, riža je u posebnoj posudi i ne smije se miješati s ostalom hranom kao što je to kod nas običaj, prazna zdjela ili čaša znak je da želimo još. Običaj je kod dolaska u goste nešto pokloniti jer je kod njih darivanje vrlo ritualno i smisleno. Svečanost kojom se predstavlja dar ponekad je važnija od samog dara koji ne mora biti skup (mala čokolada ili kolači, nikako ne ljiljane i lotosove cvjetove jer su povezani sa sprovodom). Otkad se Japan otvorio zapadnim zemljama, njihovi vrtovi također su dio tradicije te bi svaki Japanac koji živi u kući trebao brinuti o svojem vrtu. Pun je detalja i različitih biljnih vrsta poput bambusa, bonsaija, japanskog javora i dr., a također su sastavni dio jezerca, otoci, drveni elementi i slapovi jer vodu smatraju izvorom i energijom života. Osnovni su tipovi japanskog vrta: *čaniva* ili čajni vrtovi (naziv dobili po tradicionalnom ispijanju čaja u vrtovima); *karesansui* vrtovi, suhi ili kameni vrtovi koji su izrađeni od šljunka i kamena, ali bez ijedne biljke; *cukijama* vrtovi, brdoviti vrtovi, najbolje oslikavaju japanski pejzaž te imaju biljne vrste zajedno sa šljunkom i kamenom²³.

Japanci imaju posebnosti u hobijima, a zapadnjaci su upoznali i prihvatili uzgoj patuljastih stabalaca *bonsai*, aranžiranja cvijeća *ikebane* i maštovitog presavijanja papira u obliku raznih životinja, ptica i sl. koji se zove *origami*.²⁴

Posebno mjesto u japanskoj kulturi imaju gejše. Iako je u zapadnjačkoj kulturi gejša često poistovjećivana s prostitutkom, ona je u Japanu doživljavana u potpunosti drugačije, jer je ondje pojam neuhvatljive ljepote. Gejša na zabavi zabavlja plesom, pjesmom, čitanjem, pričanjem priča, razgovorom i flertom, no njezina prisutnost na zabavama nema nikakve veze sa seksom. Gejša s muškarcima smije razgovarati o svemu, kako od najobičnijih trivijalnih tema, tako i o ozbiljnim političkim pitanjima, što je predstavljalo veliku stvar u doba kad ostale žene nisu smjele ni glasati. Gejše su se u smislu u kojem ih danas poznajemo pojavile u Japanu početkom 18. stoljeća. Dotad je bilo nezamislivo da se žena zabavlja na muškim zabavama te su prve gejše zapravo bili muškarci posebno obučavani da održe zabavu. O tome kako i zašto su se pojavile ženske gejše postoji niz priča, pa tako neki kažu da je skupina ženskih umjetnica ukrala prostitutkama posao na jednoj zabavi na kojoj su trebale plesati i pjevati, dok drugi kažu da je sve krenulo od jedne prostitutke koja se zaposlila kao gejša zbog dodatne zarade, no budući da je postala jako popularna ženske gejše su postale tražene. Vlast je, da bi gejše odvojila o prostitutki, zabranila seks na takvim zabavama te je uvela pravilo da gejša ne smije sama ići na takve zabave. Gejšama je određena posebna odjeća i šminka, kao i mnoga druga pravila koja su ih,

²³ Ibidem, str. 200-204

²⁴ Devide, V (1988): *Prošlost i budućnost u sadašnjosti*, Znanje, Zagreb, 1988., str. 209-216

umjesto da im otežaju, učinile upravo još traženijima. Popularnost tog zanata navela je mnoge Japance da prodaju svoju djecu u okiye - kuće gejši, gdje su one obučavane za to da postanu gejše već od dobi od pet, šest godina. Danas mnoge djevojke u Japanu same odluče da žele postati gejše, jednako kao što neke odluče postati liječnice.

Pojam *gejša* sastavljen je iz *gej* (*umjetnost* ili *umjetnosti*) i *ša* (*osoba*), nastao je u dijalektu Tokija i preuzet je u brojne druge jezike. U književnom japanskom jeziku naziva se *gejži* (umjetnica), u kansai dijalektu *geiko* (dijete, djevojka umjetnosti). Gejša je žena koja proučava drevne umjetnosti, japanski ples i glazbu. Uspješna gejša mora biti graciozna, šarmantna, obrazovana, duhovita i lijepa. Osim toga treba znati pjevati, plesati, poznavati slikarstvo, kaligrafiju, ceremoniju čaja i svirati šamisen, ručni bubanj, flautu i druge glazbene instrumente. Mora znati razgovarati o aktualnim društvenim zbivanjima i posjedovati znanja o književnosti. Obuka tradicionalno počinje sa šest godina, šest mjeseci i šest dana. Ali to je sada moguće u dobi od 16 godina i obično traje pet godina. Gejše obično nastupaju kod proslava ili skupova te u čajnim-kućama ili tradicionalnim japanskim restoranima.

Slika 3: Gejše

Izvor: <http://www.germmagazine.com/the-flower-and-willow-world-recognizing-historical-and-modern-geisha/> preuzeto 25.07.2017.

2.4. Japanska kultura i umjetnost kao rezultat sustava vrijednosti

Osnovna obilježja japanske kulture i umjetnosti izrastaju iz društvenih odnosa. Djelovanje društvenih odnosa čini japansku društvenu strukturu sasvim osebnom. S tim su u vezi, kako eksplicitne tako i implicitne, japanske vrijednosti.²⁵

²⁵ Čolić, S. (1990), *Vrijednosni sistem i proces akulturacije u Japanu*, Revija za sociologiju, Vol XXI No 3, Zagreb, str 508.

Tri glavna normativna koncepta (vrijednosti) tradicionalnog Japana su: *on*, *giri* i *ninjo*. Njihovom analizom jasniji su oblici ponašanja i društvenih odnosa kako tradicionalnog, tako i suvremenog Japana. *On* je prije svega dug koji proizlazi iz dobivanja nekog dobra koje čovjeku treba, a koje on nema. Davanje ovog dobra je institucionalizirano, što znači da postoje društveno očekivani odnosi koji zahtijevaju davanje dobara, npr. roditelji daju djetetu ljubav i njegu, *oyabun* koji se brine za dobrobit svoga *kobuna* i sl. Pojam *on* počeo se institucionalizirati u feudalnom razdoblju, a u tom periodu najkritičnije dobro koje se trebalo davati bila je zemlja koju su vazali primali kao nagradu za odanost gospodaru. Davatelj i primatelj duga u partikularističkom su odnosu koji je značajan isključivo po tome što je davatelj primatelju osoba posebnog značenja i obratno. Istovremeno su davatelj i primatelj duga u hijerarhijskom odnosu koji je sazdan na moći i vlasti. Davatelj može primijeniti moć bez iznimke. Međutim, da bi se suzbila ova tendencija, postoji normativna definicija ograničenja moći nadređenoga. Kad se ova norma ne poštuje, onda se može govoriti o „eksploataciji“. Budući da se on-odnos stvara davanjem dobara koje podređeni nema, on ne može vratiti dug u naturi. Njegovo vraćanje mora biti u nekom drugom obliku, kao što su rad ili vojna služba.

U počecima razvijanja kulture i umjetnosti (7. st.) Japan je prihvatio kinesko pismo. Kasnije se kinesko pismo pojednostavilo znakovima *kana* koji su predstavljali japanske slogove te su omogućili brzo i jednostavno prenošenje govornog jezika (*wabun*) koji je bio mješavina kineskog i japanskog jezika. U razdoblju Nara mnogi vjerski spisi, povijesne knjige i zemljopisni leksikoni napisani su kineskim jezikom, da bi *Kojiki* (Knjiga o stvarima starine) i zbirke pjesama *Manyoshu*, prva velika zbirka pjesama u Japanu, bili pisani na japanskom jeziku uz upotrebu kineskih slogova. U početku razdoblja Heian kultura se sastojala od službenih spisa, kiparskih djela, veličanstvenih dvorskih svečanosti i dr., a vrhunac za vrijeme vladavine obitelji Sekkanke dala je dvorska književnost svojim dnevnicima (*nikki*) i pričama (*monogatari*). Poticali su pisanje proze i pridavali dugovni smisao životima²⁶. Najljepši arhitektonski primjer tog doba je Dvorana feniksa koju je dao sagraditi Fujiwara Yorimichi. Sastojala se od kapelice boga Amide (Jodo ili Čista zemlja) s dva duga bočna krila na visokim, otvorenim stupovima i središnjeg hodnika koji je vodio do stražnjeg dijela zgrade. Za razdoblje Heian najvažnije je što su se umjetnosti poput kiparstva, arhitekture, pjesništva, polako odmicale od kontinentalnog (kineskog) utjecaja te počele stvarati japansku kulturu. Zbog dobre organizacije i vrijednosnog

²⁶ Totman, C.(2003), *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, str. 108-111

sustava dvorskog života, dvorske žene bile su najveći književni stvaraoci tadašnjeg vremena. Bilo im je važno zadržati naklonost vladajućih koju su dobivale pišući djela²⁷.

Nadolaskom promjena, neke lokalne tradicije pretvorene su u događaje poput festivala na kojima bi hramovi i svetišta prikupljali nešto sredstava, mladi parovi bi se družili i slavili, a stariji bi se prisjećali dana mladosti. No, od 1960-ih godina zbog urbanizacije i širenja komercijalne kulture, smanjilo se istinsko zanimanje za te događaje te su kasnije pretvoreni u službene sponzorirane izložbe narodne umjetnosti iza kojih bi bili ljudi različitih interesa. Osamdesetih godina Japan je dosegnuo globalni vrhunac zbog politike zvane *kokusaika* odnosno internacionalizacija. Internacionalizacijom se Japan otvorio svijetu tako što je poslao japanske radnike u druge države, studente na strana sveučilišta te uvezio strane proizvode i radnike. To je pomoglo Japancima da drugačije i šire gledaju na svijet nego što su njihovi preci gledali.²⁸

U nastavku je kratki pregled nekih elemenata japanske kulture i umjetnosti koji nedvojbeno utječu na kulturu i trendove odijevanja: književnost, slikarstvo, arhitektura, kazalište, ples i glazba te japanska supkultura koja u nekim elementima graniči s dekadencijom.

2.4.1. Književnost

U vrijeme Drugog svjetskog rata japanski su pisci podupirali ciljeve svoje zemlje, a nakon poraza bili su duhovno rastrojeni i materijalno oštećeni. S vremenom, nakon pisanja o ratovima i porazu, počele su prevladavati teme poput znanstvene fantastike, romana o poslovnom svijetu i dr. Takav preokret započeo je pisac Takami Jun rekavši: “Svi mi, stotinu milijuna ljudi, moramo postati jedno, biti spremni žrtvovati svoje živote i oduprijeti se opasnosti koja prijete naciji“, kojom je potaknuo pisce da prihvate promjene koje je nametnula okupacija, poput veće slobode izražavanja, veće jednakosti među spolovima, odbacivanja agresivnog militarizma... Pisci su unatoč nametnutim ograničenjima, objavljivali časopise i djela u kojima su se ograničavali na opisivanje osobnih iskustava i dezorijentacije društva kao posljedice rata i poraza. Kasnije počinju pisati *haiku* pjesme i beletristička djela u kojima su se odražavali razni novi i stari japanski stilovi, a jedan od najpoznatijih pisaca tog razdoblja bio je Mishima Yukio. Jedno od najvećih blaga japanske književnosti jest haiku poezija, pjesma od tri stiha s modelom 5-7-5 slogova ukupno. Tijekom 20. stoljeća književnici zapadnih zemalja gledali su pogrešno na haiku poeziju govoreći da se ne može smjestiti u ozbiljnu književnost. Tek nakon Drugog svjetskog

²⁷ Ibidem, str. 115- 121

²⁸ Ibidem, str. 574-576

rata R.H. Blyth u svojem djelu govori o haiku „ne mogu razumjeti oni koji uopće mogu razumjeti“, te od tada haiku počinje biti jako popularan u zapadnim zemljama. Haiku pjesma služi da čitatelj dopuni ono što je pjesnik osjetio, a nije zapisao.²⁹ Zbog američkih atomskih napada na Hiroshimu i Nagaski, razvio se poseban stil u japanskoj književnosti, „književnost atomske bombe“, u kojem su preživjeli pisanjem prihvaćali strahotne trenutke što su im se dogodili. Jedno od najpoznatijih djela te vrste književnosti je *Kuroi Ame* (Crna kiša) Ibuseija Masujija po kojemu je kasnije snimljen film. Tijekom pedesetih godina djela o atomskim bombama zamijenjena su temama s nizom čudovišta, ljudi s posebnim moćima i robotima koji su terorizirali ljudski rod sve dok ih ne bi svladao neki japanski junak. Time je počeo veći interes ljudi za čitanjem znanstveno fantastičnih djela. Takav oblik književnosti nije bio prisutan samo u Japanu već i u drugim industrijskim zemljama gdje su bile popularne teme poput vanzemaljaca, demona, manipulacije vremenom i prostorom, duhovima itd. Poslijeratnim reformama (porast školovanja i pismenosti žena, povećanje slobodnog vremena, porast medija namijenjenih ženama) omogućena je veća književna sloboda kojom su žene počele pisati djela. Na početku, pisale su u prvom licu i obrađivale teme poput ratnog poraza, obnove zemlje i prisjećanja na prošla vremena. Šezdesetih godina pojavom mlađih naraštaja spisateljica, počele su pisati iskrenija književna djela u kojima bi kritizirale položaj žena u društvu, a kasnije su počele pisati djela znanstvene fantastike u kojima bi kroz glavnu junakinju izražavale svoje želje i osjećaje. Osamdesetih godina feministički pokret donio je veću slobodu i jednakost u društvu što je pomoglo spisateljicama da imaju više ideja i tema za svoja djela³⁰.

2.4.2. Slikarstvo i arhitektura

Za razumijevanje japanskog slikarstva važno je uočiti razliku u odnosu prema prirodi na Istoku i Zapadu. Čovjek Zapada nastoji pokoriti prirodu, čovjek Istoka želi živjeti s njom i u njoj. U slikarstvu Zapadnjak prikazuje ”mrtvu” prirodu. To je priroda koju je on posložio po svojoj volji, uzeo je plodove iz prirode i posložio u novu cjelinu. Japanski slikar više je volio prikaze prirode u kojima bi središnju ulogu igrali potoci, šume, planine. Često je na takvim slikama izazov pronaći ljudski lik, ali ne zato jer se skriva, već zato što je duboko uronjen u cjelinu. U ovome naziremo ideju Istoka u kojoj je ljudsko biće nerazdvojno povezano s prirodom, toliko jako da se moramo dobro namučiti mislimo li ga doživljavati kao izdvojenu cjelinu.

²⁹ Devide, V. (2006): Japan, Školska knjiga, Zagreb 2006. 84-89

³⁰ Ibidem

Završetkom Drugog svjetskog rata zaživjela je i unaprijeđena umjetnost dolaskom američkih i francuskih umjetnika koji su svoje izložbe imali u Japanu. Kao i u slučaju glazbe, kazališta, plesa, književnosti, internacionalizacijom se i japanska umjetnost širila svijetom. Potkraj 1954. Yoshihara Jiro, zauzimajući stav za napuštanjem tradicionalne japanske umjetnosti, osniva umjetničku skupinu Gutai Bijutsu Kyokai kojom je promicao „smion i vatren antiakademski stil“ (kreativan izraz koji je po svojoj prirodi spontan i neobuzdan šablonskim ograničenjima pojedinih disciplina). Bilo je umjetnika koji su se protivili takvim idealima i koji su nastavili promovirati tradicionalnu japansku kulturu vraćajući se u razdoblje prije početka imperijalne povijesti. Bilo da su se odmakli od tradicionalne japanske kulture ili ne, umjetnici su se pokušali ogledati u lončarstvu, kaligrafiji, akvarelima, aranžiranju cvijeća i drugim umjetnostima. Bili su nadahnuti atomskim napadima te su na različite načine prikazivali patnje ljudi.

Glavna karakteristika japanske arhitekture i jest razumijevanje prirode kao izvora duhovnosti i ogledala ljudskih emocija. Japanci su tradicionalno živjeli u kući s vrtom, u skladu s prirodom, a zbog rasta gradova i zajedničkoga stanovanja tek je 20. stoljeće donijelo stambene blokove. Japanski arhitekti su i danas poznati po konstruiranju i projektiranju zgrada³¹.

Tradicionalna japanska arhitektura je, u skladu sa svojim religijskim, filozofskim i socijalno-kulturnim nasljeđem, gradnji kuće prišla otvorenog uma. Jednostavnost, vedrina, skromnost, sloboda, prilagodljivost, koegzistencija i holistički, organski pristup odlučujući su faktori u kreiranju japanskog tradicionalnog doma.

Prije započinjanja projektiranja kuće, tradicionalni japanski arhitekt u razgovoru s budućim vlasnikom saznaje koliko je tatami asura potrebno kući. Tatami, glavna podna prostirka japanske kuće, sastoji se od laganog sloja gusto pletene trske čvrsto povezane užetom na površini asure. Pošto se koriste za sjedenje i odmaranje, one su uglavnom bazirane na dimenzijama čovjeka – iznose metar puta dva metra. Na ovaj način, plan kuće postaje svojevrsna slagalica u kojoj različiti načini prostiranja tatamija određuju oblik i veličinu prostorija, pa i same kuće.

U japanskom ne postoji riječ koji odgovara našoj riječi soba. Europski koncept prostora i prostorije ne postoji u tradicionalnoj japanskoj arhitekturi pa ne postoji ni potreba za definiranjem tog prostora jednom preciznom riječju. Nema spavaćih ili dnevnih soba, blagovaonica ili dječjih soba. Osobine prostora, rasvjeta i materijali dramatično se mijenjaju

³¹ Totman, C. (2003), *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, str. 581-597

ustupavljanjem novog rasporeda zidova. Svakog trenutka japansku kuću moguće je iznova sagraditi i prilagoditi aktualnim potrebama stanara.

Shodno ovome, imena prostora u tradicionalnoj japanskoj kući određena su ne po upotrebi – ona nije stalna - nego po udaljenosti od ulice. *Okuzashiki* je unutrašnja soba za sjedenje, *nakanoma* je srednja soba, a *zashiki* je prostor najudaljeniji od ulice, također i najukrašeniji. Zbog lokacije i stupnja privatnosti i osame, ovaj se prostor koristi za noćne goste, učenje, čitanje. Znači, prostor kreiran pokretnim zidovima nema specifičnu funkciju po sebi, već samo „karakter” koji sugerira tip korištenja.

Dizajn tradicionalne japanske kuće, ako ne svojom zen suštinom, a ono bar nekim svojim elementima može uspješno odgovoriti na postojeće estetske, funkcionalne ili konstrukcijske izazove suvremenog stanovanja.

2.4.3. Kazalište, ples i glazba

Tradicionalno kazalište označuje predstave *no*, *kyogen*, *kabuki* i lutkarske predstave, a kasnije se u doba Meiji *shinpa* priključila tradicionalnom oblikom bližem *kabukiju*. Sve su kazališne vrste opstale nakon rata, a tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina u svrhu promidžbe japanske kulture i turizma, vlasti su gradile nove kazališne dvorane u kojima se izvodio novi japanski kazališni oblik *shingeki* koji je bio posvećen realizmu te se protivio demonima i božanstvima. Uz pomoć Japanske komunističke partije s kojom je bio povezan, *shingeki* doživljava procvat. Razočarani mladi ljudi, koji su se protivili *shingeki* zbog političke povezanosti s Japanskom komunističkom partijom, okreću se uličnom kazalištu i drugim eksperimentalnim oblicima drame (odlazili su na turneje i održavali predstave u šatorima) kako bi izrazili svoje razočaranje povijesnim tijekom događaja. Tijekom svojih turneja i izvođenja predstava, mladi su obnovili slike bogova i sila, istraživali povezanost ljudskih i nadljudskih elemenata i oživljavali ulogu nadnaravnih sila. Nakon političke angažiranosti, dramatičari su počeli pisati djela u kojima bi objedinili kazališnu mogućnost fantastike, znanstvene fantastike i suvremene popularne kulture. To su radili na način da bi prodirali u dubinu čovjeka i istraživali njegove osjećaje (bez ili s humorom) i isticali uzaludnost pobune i nemogućnost bijega. S kazalištem su bili povezani glazba i ples. U tradicionalnim kazališnim oblicima sastavni dio bili bi elementi glazbe, pokreta, scene i govora, dok bi u *shingeki* oblicima bili potisnuti i pojavljivali bi se na trenutke. Najpoznatija grupa Revija Takarazuka sastojala se uglavnom od djevojaka i mladih žena koje su

svojim pjesmama i plesovima pridobivale publiku. Glazba se najviše promicala kroz kazališne predstave, a posebno u pedesetim godinama kroz klasični ruski balet kojeg je publika voljela. Nakon rata mnogi glazbeni umjetnici oživjeli su svoje prijeratne projekte svladavanja europskih glazbenih tehnika i stilova, proizvodili su se mnogi instrumenti te su internacionalizacijom Japanci slali svoje glazbenike da studiraju i nastupaju u drugim zemljama. To je utjecalo i na položaj žena u svijetu koje su zahvaljujući ideji Japana da žene moraju biti umjetnički obrazovane, mogle također po svijetu putovati, učiti i nastupati u različitim orkestrima. Takemitsu Toru bio je skladatelj koji je spojio modernu tehnologiju sintisajzera i glazbene instrumente u popularna djela koja su se znala pojavljivati u filmovima i kazališnim predstavama. Popularizirala se zborna glazba koju su većinom činili radni sindikati i vjerske skupine, a glazbeni programi počeli su se emitirati na televizijskim programima.

2.4.4. *Supkultura u Japanu: otpor tradicionalnim vrijednostima ili dekadencija?*

Supkultura je pojam koji obuhvaća skup normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja što razlikuje grupu ljudi od ostalih članova društva, kulturu koja se razlikuje od etablirane (ustaljene) kulture³².

Kad pogledamo povijest Japana, njihovu zatvorenost prema svijetu do poslijeratnog doba politikom internacionalizacije kad su se odlučili otvoriti i biti pristupačni, možemo shvatiti kako su kroz povijest postali supkulturna nacija. Prema Hebdigeu (1980.) supkultura je oblik otpora u kojemu se doživljene kontradikcije i primjedbe vladajućoj ideologiji predstavljaju kroz stil. Japan je stoljećima stvarao svoje zajednice, jezik i vrijednosni sustav kojima se i danas razlikuje od ostalih zemalja³³. Tu naravno ulazi i stil oblačenja. Japanci su narod koji sve humanizira te oni *duh* vide u životinjama, drveću i drugim prirodnim oblicima što im je stajalište njihovih religija. Karakterizira ih snažan osjećaj odgovornosti, dužnosti i vjernosti, a kad nešto loše naprave onda osjećaju sram i krivnju. Grade svoj identitet kroz osjećaj grupne pripadnosti i položaja koje pojedinac zauzima pa se već u ranoj dobi djeca socijaliziraju tako da imaju želju za pripadanjem. Puni su poštovanja, što se može vidjeti u odnosu starijih i mlađih kolega, u sportu, pogotovo borilačkim vještinama, odnosu trenera (učitelja) i učenika. Veliku pozornost daju statusu u hijerarhijskoj strukturi te se, sukladno pravilima položaja u društvu, mora radi izražavanja identiteta oblačiti (boja, stil i materijal moraju odgovarati zanimanju, dobi i spolu).

³² Supkultura, <http://www.hrleksikon.info/definicija/supkultura.html> 08.08.2017.

³³ Križanić, M. (2013): *Slatko lice pobune*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 40

Kao primjer, crvena i ružičasta boja u Japanu su tradicionalne ženstvene boje i kad bi muškarcu u trgovini ostao jedino crveni kišobran, on bi radije pokisnuo jer bi se to smatralo sramotom za muški rod. Ove boje ne smiju nositi sve žene istih dobnih skupina, već su različite boje i uzorci npr. ženskog kimona podijeljeni u više dobnih skupina. Ruth Benedict naziva japansku kulturu kulturom srama jer što je osoba u Japanu svjesnija svog statusa, sram je veći, ali uz osudu javnosti jer su oni ti koji moraju prepoznati po načinu odijevanja nečiji identitet i položaj u društvu. Pripadanje nekoj grupi zahtijeva potpunu predanost i odanost svih članova unutar grupe, a najviše se vrednuje neverbalna i indirektna komunikacija jer se time pokazuje sklad tj. harmonija pravog zajedništva pojedinaca unutar grupe. Tijekom svojeg života Japanci osjećaju „neotplativi dug“ kojim su opterećeni misleći da je zahvalnost vrsta tereta, a dug dobročinstva treba vratiti dobrim namjerama, lojalnošću i poniznošću. Kao primjer može se navesti zahvalnost prema majci, koja se smatra ultimativnim simbolom žrtve, dobročinstva i neograničene ljubavi jer ih cijeli život odgaja i brine se o njima. Poslušnost se smatra jednom od najpoželjnijih karakteristika u japanskom društvu, pogotovo za žene. Jedino razdoblje koje nije izloženo takvim pritiscima je djetinjstvo koje je vrijeme ugone i slobode te ispunjavanja svih djetetovih želja, ali ono prestaje prvim danom škole. Krajem rata, majke su postale *mamagon* (mama zmaj), agresivna i dominantna osoba koja svu energiju i fokus usmjerava na djecu i *kyoiku mama* („obrazovne majke“), zanemaruje odgoj djeteta zbog potpune posvećenosti djetetovom uspjehu i obrazovanju te usponu na društvenoj ljestvici. Očevi su u obitelji u većini slučajeva odsutni od kuće zbog preopterećenosti poslom³⁴.

Nakon Drugog svjetskog rata, umjetnici su se bavili porazom i poratnim preustrojem, sustav obrazovanja izbacivao je nove naraštaje izložene sve brojnijim medijima, mladi su odlazili iz zemlje, a novi val utjecaja stranih država stizao je u Japan. Umjetnici (književnici, producenti, glazbenici, pisci) borili su se za opstanak šireći onu vrstu kultura koje su se obraćale široj publici. U početku je takva kultura bila koncentrirana u Tokyu kao političkom i ekonomskom središtu, a kasnije do 1990. proširila se po cijeloj državi. U suvremenom razdoblju pomiješali su se japanski i strani običaji, slike, intelektualne ideje i dr. te se tako stvorilo potrošačko društvo koje se nije moglo više dijeliti na „zapadnu“ i „japansku“ kulturu. To se najviše odnosilo na mlade ljude kao glavne potrošače koji su počeli gledati crtane serije (*anime*) i stripove s njihovim najdražim likovima koji bi se borili protiv zla i igrali videoigrice koje se danas u Japanu smatraju sportom. Za razliku od mladih, radnički sloj je više volio „tradicionalne“ običaje poput hrane,

³⁴ Križanić, M. (2013): *Slatko lice pobune*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 52-58

pića i umjetnosti³⁵. *Manga* su crno-bijeli stripovi koji uključuju razne teme poput borbe za opstanak čovječanstva, ljubavi, znanstvene fantastike i sporta. Nisu predviđeni samo za dječake, već i djevojke, a ima i mnogo stripova koji su mračnijih i realnijih tema, a koje čitaju odrasli. Popularni su u Japanu gdje gotovo svaka druga ulica ima trgovinu u kojoj se prodaju *manga* stripovi, a također se takve trgovine mogu pronaći u „zapadnim“ državama. U stripovima autori naglašavaju oči koje su velike radi lakšeg prenošenja emocija i odjeću koju također detaljno prikazuju radi predstavljanja svijetu. Od *manga* stripova nastaju *anime* crtane serije koje imaju boju, zvuk i pokrete, ali element koji je važan radi promicanja umjetnosti i dobivanja slave je tematska pjesma koju stvaraju glazbenici J-pop i J-rock glazbe. Takva pjesma postaje hit u njihovoj zemlji te na račun toga glazbenici stječu slavu. Uz tematske pjesme pišu se uvodne i objavne pjesme za svaku seriju, a serija može imati i po dvadesetak različitih pjesama. Hayao Miyazaki jedan je od najpoznatijih i najboljih *anime* stvaratelja jer se njegov vizualni stil razlikovao od drugih autora po tome što su oči likova bile manje, a glavni protagonist bi bila jaka neovisna djevojka ili žena³⁶ (Slika 4).

Slika 4: Prikaz *manga* i *anime*

Izvor:

<https://uploads.disqucdn.com/images/6386bca8932dbc1a0a4e6242d0e21f12cc5046b9c5384424c511c9f10bb75f94.jpg>, 7.8.2017.

Simbol tradicionalizma u Japanu jesu školske uniforme, koje određuje status odnosno nečiju pripadnost i predanost. Kao i u ostalim državama u kojima su uniforme popularne u sustavu školovanja, tako i u Japanu skrivaju druge statuse pojedinca poput siromaštva te žele sve učenike učiniti jednakima. Uniforma postaje stigma koja cijeloj populaciji govori o akademskom uspjehu

³⁵ Totman, C. (2003), *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, str. 571-573

³⁶ Manga & Anime, <https://www.insidejapantours.com/japanese-culture/manga-and-anime> 12.08.2017.

učenika, a učenik može osjećati ponos ili sram ako se nije uspio plasirati u prestižnu školu. Osim što se u školama prati uspjeh učenika, sustav strogo prati i vodi zapisnike o ponašanju, karakteru, osobnom izgledu i urednosti učenika, a ima i ekstremnih situacija u kojima je učitelju dozvoljeno da izvan ustanove prati učenikovo ponašanje. Na fakultetima nema uniforma, ali se vrši pritisak na žene propisanim pravilima odijevanja u prostorima fakulteta iz razloga što se fakultetsko doba smatra pripremom za njihove buduće uloge majke, domaćice i žene. Za razliku od muškaraca koji rade, ženama je eventualno moguć rad do udaje jer im društvo to onemogućuje slabijim mogućnostima zaposlenja, radnim pozicijama i očekivanjima zbog predrasuda da će se na radnoj poziciji zadržati jako kratko zbog udaje. Simbolom, idealom i ženstvenosti japanskog nacionalnog identiteta, ljepote, inteligencije i nježnosti smatra se stjuardesa. Radno mjesto za stjuardesu teško je dobiti zbog detaljno propisanog dopuštenog izgleda. Može se zaključiti da su žene u poslu samo da asistiraju, dok muškarci rade onaj glavni dio.

Žene su tijekom svojeg života izložene strogim pravilima i svoje ciljeve koje su naumile mogu ispuniti i živjeti sve do udaje kada potpuno postaju posvećene obitelji. Za razliku od njih, od muškaraca se traži da uvijek budu sposobni izvršavati teške društvene obaveze i odgovornosti poput posla, a ako nisu u skladu opisa, proziva ih se svakakvim ženskim obilježjima. Iz ovoga se može zaključiti da postoje dvije slike ženskog identiteta u Japanu: djevojačka, usmjerenost na sebe, neozbiljnost i zaigranost, i druga, kao slika majke, kad se od žene očekuje da se brine i odgaja djecu. Razdoblje između djetinjstva i ulaska u brak kod žena smatra se simbolom ženske slobode u Japanu. Dječaci su u razdoblju u kojem žene imaju slobodu podložni različitim pritiscima roditelja oko što uspješnijeg školovanja da bi jednog dana mogli biti hranitelji obitelji i aktivni akteri japanskog društva. Japanska mladenačka kultura podijeljena je na dva fenomena, *kawaii* i *shojo*.

Kawaii je pitanje emocija (slatko, blisko, ugodno, sreća) koje Japanci ne mogu objasniti, već kako kažu, dolazi iz srca. Ima dvije osobine, slatkoća - zaziva osmijeh na licu i šarmantno je, osoba koja je kawaii ima infantilne karakteristike izgleda i ima želju da se drugima sviđa, slabost - traži samilost i sućut te je jadno i patetično i treba pažnju i brigu. Kawaii kultura nastala je 1980-ih godina za vrijeme teške političke i društvene situacije te u njoj dolazi do idealizacije djetinjstva kao simbola nevinosti i čistoće, za razliku od odraslih koji simboliziraju lažnu vanjštinu. Karakteristična je simbolika slatke hrane, omogućuje „bijeg“ od pritisaka i stresa tako što stvara vrstu fantazije, uljepšava javnu sliku predstavnika moći u odnosu na javnost i sebi podređene, uredi se ukrašavaju kawaii dekoracijama kao npr. plišane igračke, koje po njihovom

mišljenju umanjuju stres za vrijeme radnog vremena. Između ostalog kawaii je hijerarhijski mehanizam moći kojim se utječe na poslušnost i kontrolu, ali služi i kao zaštita.

Kao i kawaii djevojka, *shojo* pojam ima semantičko značenje iako u prijevodu znači djevojka. Označava ženino stanje nevezanosti u razdobljima života u kojima ženska osoba nije niti naivno dijete niti seksualno aktivna žena, već je slobodna žena koja je usmjerena samo na sebe. U japanskom društvu dosta je kritiziran pojam jer ga izjednačuju s infantilnošću i sebičnošću. Identiteta je *hirahira*, što u onomatopejskom značenju predstavlja lepršavi pokret poput plesa leptira i šuškanja vrpce. *Shojo* spisateljice izdavale su časopise i beletristička djela u kojima su slavile vrijednosti ekstremne ženstvenosti i emocionalnu naglašenost, a glavni likovi bile su „dobre djevojke“ koje se uklapaju u taj ideal svojom čistoćom i nevinošću. Pravu afirmaciju zahvaljujući i kawaii doživljava u 1980-ima novelom *Kitchen* u kojoj se ruše tradicionalne obiteljske vrijednosti i patrijarhalna struktura kućanstva. U djelima se stvaraju obitelji netradicionalno spajanjem kulture i prijateljstva čime *shojo* odbacuje seksualnost te se prikazuju uzajamne ženske veze bez prisutnosti muškaraca. Dosta ga povezuju sa feminizmom, ali *shojo* nema javne političke stavove, već je to tiha i privatna pobuna. *Shojo* se ne radi samo o djevojkama, već to može biti bilo tko (žena ili muškarac) koji načinom razmišljanja osobu stavlja van društvenih konvencija i patrijarhalnih okvira, a karakteristike su mu homoseksualnost, transseksualnost koja se svode na „izopćavanje“ normativne seksualnosti i roda. U nekim djelima glavna protagonistica s ulogom *anegohada* (tip snažne žene) povezuje se sa slabijima i mlađima od sebe čineći je tako svojom štíćenicom³⁷.

Početak devedesetih pojavljuje se *josei* (manga stripovi za žene), a TV serije otvoreno propagiraju vanbračne pustolovine. Žene koje nisu u braku počinju putovati u strane zemlje tražeći romanse na Havajima, Baliju ili Australiji. Tako je došlo do stvaranja još jednog stereotipa, razmišljanja o Japankama kao o ženama koje ne nalaze dovoljno ljubavi u svojoj zemlji.

Nekako u to vrijeme u Japanu počinje era pokazivanja ženskog tijela, pojavljuju se prve necenzurirane slikovnice za odrasle i prvi *otachidai* plesni klubovi u kojima su žene mogle plesati razgoličene i time stjecati velik krug muških obožavatelja. Žene ovdje nisu plesale zbog novca već zbog same želje pokazivanja svog tijela. U trenutku kad su se zapadnjakinje sve više

³⁷ Križanić, M. (2013): *Slatko lice pobune*, Naklada Jesenski I Turk, Zagreb, str.105-108

usmjeravale na isticanje svoje inteligencije i obrazovanja, Japanke su radije željele čuti da su lijepe i slatke.

Polako se stvarao kult privlačnosti mladih djevojaka, a svaka naredna generacija nastojala je pomaknuti dobnu granicu još niže. To je dovelo do toga da se danas Japanke užasavaju starosti. Samo društvo postavilo je vrijednosti na taj način da jedino mladost vrijedi i da se čitava industrija zabave i pop kulture okreće mladima i onima koji nastoje zadržati tu mladost pod bilo koju cijenu.

Stereotip poslušnih *yamato nadeshiko* žena zamijenio je stereotip Japanki koje su otišle u Ameriku iz raznih pobuda i spetljale se s domaćim mladićima te u Japan donijele crnačku kulturu, ali s njom i drogu i seksualnu dekadenciju koja i dan danas egzistira u kvartovima poput Roppongija ili Shibuye. Japansko društvo je smislilo pogrđan naziv za takve žene - žuti taksi - u prenesenom značenju: one prihvaćaju seks s bilo kim.

3. ODIJEVANJE U JAPANU: TRADICIJA I/ILI PORUKA?

Kimono je najpoznatiji odjevni predmet Japana, a ujedno i tradicionalna odjeća Japanaca. S obzirom na socijalni status, ulogu u društvu, muškarci i žene nosili su različite varijante kimona. Oblik kimona uspostavljen je u sedamnaestom stoljeću i još uvijek prevladava, izgrađen je iz jednolike duljine tkanine tkane. Materijali mogu biti od svile, pamuka, konoplje, ali bez obzira na sirovinu, boje i nacрте, uvijek su bili utkani u tkaninu ili stvoreni pomoću sofisticirane tehnike bojenja i vezivanja.³⁸

Konture kimona vrlo su konzervativne. Ravan, neprekinuti dio linije kimona omogućava umjetničko izražavanje korištenjem uzoraka i boja koje definiraju kimono više nego oblik. Elementi za izgradnju kimona su: geometrijsko korištenje standardnih širina tkanine prišivenih s minimalnim rezanjem, otvorena, preklopna prednjica, pričvršćen ovratnik ušiven oko prednjeg otvora, rukavi se sastoje od širine tkanine pričvršćene na rub. Razni dijelovi kimono odjeće bili su suženi ili prošireni, smanjeni ili produljeni, mijenjali su se kroz stoljeća. Tijekom povijesti kimono rukavi su pokrivali prste, povukli se na zapešća, zatvorili, slobodno visjeli, produljili, opet se skratili, ali osnovna izgradnja rukava ostala je konstantna. Kimono je izrađen od vijka tkanine standardne širine oko 35 cm. Vijak sadrži oko 11 i pol metara, što je dovoljno za odjeću jedne odrasle osobe. Tradicionalna kimono trgovina prikazuje svoje proizvode kao red rola tkanina. Dvije ravne duljine tkanine čine kimono tijelo, a spajaju se u sredini leđa pa padaju preko ramena na prednji dio. *Okumi* (širina presjeka dvije polovice) opšiven je na svakoj strani, daje amplitudu tkanine u kojoj je ogrtač prebačen, lijevom preko desne strane, a drže se zajedno pojasom u struku ili boku. Okovratnik ili ovratnik (*eri*) presavijena je traka tkanine pričvršćena na prednji otvor oko dekoltea gdje doseže oko trećine puta prema dolje, na okumi na svakoj strani. Rukavi (*sode*) se sastoje od druge širine vijka pričvršćenog na stranama tijela.³⁹

Kimono (Slika 5) utjelovljuje japanski osjećaj za ljepotu i ženstvenost, a odražava i odgovarajuće ponašanje japanske žene.

³⁸ Francks, P. (2015), *Was Fashion a European Invention?: The Kimono and Economic Development in Japan*, *Fashion Theory: The Journal of Dress, Body & Culture*, Volume 19, Issue 3, London, str. 336

³⁹ Kimono: fashioning culture, str. 13-17

Slika 5: Tradicionalni kimono

Izvor: Francks, P., Was Fashion a European Invention?: The Kimono and Economic Development in Japan, str.340

Uz kimono, za Japan su karakteristični još neki odjevni predmeti⁴⁰:

hakama - tradicionalno muška odjeća, koja se nosi s kimonom, slična širokim hlačama ili suknjama, ovisno o stilu. U jednom trenutku povijesti, obrtnici, poljoprivrednici, akademici i samuraji nosili su različite stilove hakame. U modernim vremenima, žene također nose hakamu.

obi - ukrasni široki pojasevi omotani oko struka kimona

yukata - jeftin, neformalni ljetni ogrtač za zabave gledanja cvijeta trešnje, festivale i vatromete

happi - vuneni prsluk sličan ogrtaču koji obično dolazi s odgovarajućim trakom za glavu

furisode - kimono s izuzetno dugim rukavima na podlaktici koji nose odrasle žene na ceremonijama

⁴⁰ Traditional Japanese Fashions, <http://www.japan-talk.com/jt/new/traditional-fashions> (05.08.2017.)

tabi - formalne čarape koje se nose s japanskim sandalama, imaju karakterističan oblik s odijeljenim velikim nožnim prstom

nagajuban - jednostavan plašt koji ide ispod kimona

jikatobi - čizme oblikovane poput tabi čarapa sa zasebnim nožnim prstima; popularni među poljoprivrednicima i građevinskim radnicima u Japanu

zori - vrsta formalnih japanskih sandala

geta - praktične japanske sandale koje čuvaju kimono iznad snijega, kiše i prljavštine.

3.1. Materijali: proizvodnja i oslikavanje svile

Do 16. stoljeća, odjeća je u Japanu izrađivana uglavnom od biljnih vlakana ili svile. Materijali su često bili pokazatelj društvenog statusa. Lan je najstariji poznati materijal koji se koristio u Japanu. U starim vremenima većina obitelji uzgajala je i tkala lan. Slamnate kišobrane i sandale koristili su stotinama godina. Odjeća koju su nosili carevi i sumo hrvači bila je od konoplje⁴¹. Par vezenih cipela od konoplje i papira ukrašene svilom i brokatom koje potječe iz sedmog stoljeća pronađen je u palači Nari. Vjeruje se da ih je donio japanski izaslanik po povratku iz posjeta kineskoj dinastiji Tang.

Oslíkana svila pronađena je u Japanu u palači Nara i potječe iz 8. stoljeća⁴².

Najraniji razvoj svile i oslikavanja svile potječe iz Indije oko drugog stoljeća, a nedugo nakon toga slične su tehnike razvijene u Kini. Japanska umjetnost bila je pod jakim utjecajem kineske kulture. Rane japanske svile bile su izrađene crnom tintom ili bojom, a obično jednoboje. Početkom 14. stoljeća japanski umjetnici počeli su koristiti niz pigmenata, dodajući boju slikama. Između 16. i 18. stoljeća oslikana svila počela se širiti od istočne Azije diljem kontinenta i konačno cijelim svijetom. U 18. stoljeću, uz uspon industrijske revolucije, svila je postala lako dostupna i vrlo popularna u europskim zemljama poput Francuske. Velik dio poslovne suradnje između Japana i Francuske odnosio se na trgovinu svilom. U 18. i 19. stoljeću, Lyon u Francuskoj bio je glavno središte proizvodnje svile i tekstila. Trgovina jajašcima dudovog svilca i sirovom svilom iz Japana činila je polovinu ukupne svjetske proizvodnje. Prije Drugog svjetskog rata, izvoz svile bio je glavni izvor strane valute u Japanu. U 1920-im i 30-

⁴¹ History of Textiles in Japan, <http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub136/item746.html#chapter-1>, (10.07.2017.)

⁴² History of Textiles in Japan, <http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub136/item745.html#chapter-2>, (10.07.2017.)

ima, prije nego što je izumljen najlon, Japan je isporučio veći dio svile koja se koristila za izradu svilenih čarapa. Industrija svile porasla je u Japanu u kasnim 1960-im i početkom 1970-ih, kada su žene koje do tada nisu imale novca mogle kupiti po nekoliko kimona.

Najveći utjecaj na japansko oslikavanje svile imao je budizam stvarajući kulturni i umjetnički identitet. Snažan utjecaj na teme oslikavanja svile bili su povijesni događaji ili heroji. Druga je zajednička tema japanske umjetnosti ideja "beznačajnosti čovjeka", što je razlogom zašto mnoge japanske slike prikazuju prirodu. Neki prirodni elementi zajednički u japanskom su oslikavanju svile ptice, cvijeće, biljni i životinjski svijet, planine, drveće i bambus.

Tehnika Serti način je korištenja vodonepropusnih barijera za oblikovanje nacrtu kako se boje ne bi miješale.

Gutta resist tehnologija koristi vodene smole za stvaranje dizajna. Ova tehnika stvara gumastu teksturu dok se Shibori tehnika (Slika 6) koristi za brzo sušenje boja i stvaranje šarenih dizajna. Ovo je uobičajena tehnika za svilenu odjeću.

Slika 6: Maruyama Ōkyo, The Journey of Narihira to the East (Edo, 1780), ink and colours on silk, ,
Musée National des Arts Asiatiques – Guimet, Paris.

Izvor: <https://eclecticlight.co/2015/08/16/from-silk-to-canvas-1-the-forgotten-renaissance-in-japan/>
(08.08.2017.)

Tradicionalni japanski domovi imali su potkrovlje u kojem su uzgajali kukce dudovog svilca. Dugo vremena Japan je proizvodio najbolju kvalitetu svile na svijetu, bolju od one proizvedene u Kini. Prema izvješću Louisa Pasteura 1865. godine, jajašca dudovog svilca iz Japana bila su, za

razliku od jajašaca iz drugih dijelova svijeta, otporna na rijetke bolesti, što je spasilo industriju svile u Europi.

Do kraja sedamdesetih tržište svile u padu je, jer su japanske žene zainteresirane za zapadnu odjeću. Tržište svile urušilo se i radi konkurencije Kine te poboljšane kvalitete sintetičkih vlakana.

3.2. Odijevanje različitih povijesnih i društvenih skupina stanovništva

Kimono je neizostavni dio tradicijskog odijevanja u Japanu koji postoji od osmog stoljeća kada je preuzet iz Kine. Iako jednostavan u svojoj formi, izvedbe se razlikuju s obzirom na povijesno razdoblje, ulogu koju ima u društvu i prigodu u kojoj se nosi. Postoji mnogo varijacija kimona, koji odašilju informacije o nositelju, njegovom spolu, dobi, društvenom statusu, prigodi u kojoj je određeni kimono nošen, kao i godišnjem dobu pa čak i mjesecu u godini.

Seosko stanovništvo nosi ga u kratkom obliku s vrećastim hlačama dok je u dugom obliku prisutan kod gradskog stanovništva, bogatih i onih koji obavljaju poslove u kojima ih njegova forma ne ometa.

Za vrijeme posjeta odijeva se homongi. Nose ga udane žene u formalnim prigodama. Duljina rukava varira od 55 -70 cm, a nosi se uz dvostruko preklopljeni pojas.

Samuraji

Oprema i odjeća samuraja⁴³ (Slika 7) sastojala se od mnogo dijelova.

Oprema :

- oklop izrađen od niza uskih i tankih ploča, malih oblika čelika povezanih trakama od kože i prekrivenima slojevima laka, rasprostirao se od vrata do kraja bedra
- kaciga s praznim držačima i perikom
- maska dekorirana različitim zastrašujućim licima kako bi uplašila neprijatelja
- rameni štitnici izrađeni od malene ploče vezane svilenom pletenicom koja je omogućavala kretanje
- štitnici za bedra i potkoljenice, izrađeni u kombinaciji od metalnih karika (veriga) i ploča za zaštitu donjeg dijela tijela.

Odjeća:

⁴³ Japanese Samurai Armour, <http://www.mylearning.org/japanese-samurai-armour/p-4304/> (20.07.2017.)

- hakama je odjevni predmet sličan današnjoj suknji. Često je crna, bijela ili tamnoplava. Dvije glavne vrste hakama su Umanori hakama i Andon hakama. Umanori hakama izvorno je namijenjena za jahanje na konju i podsjeća na hlače. Andon hakama nema „nogavice“ i samuraji su ih nosili u vrijeme mira. Hakama ima sedam nabora: pet ispred i dva na leđima. Nabori predstavljaju sedam vrlina Bushido: ispravnost (GI), hrabrost (Yu), dobrohotnost (Jin), poštovanje (REI), iskrenost (Shin), čast (meiyo) i odanost (chugi)
- kimono od svile obojene u tamne boje (crna, tamnoplava) samuraji su nosili uz hakamu
- kataginu je prsluk s velikim ramenima
- waraji sandale izrađene od rižine slame, trakama omotane oko svoda stopala i vezane oko gležnja.

Slika 7. Oprema i odjeća samuraja

Izvor: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/30/c0/2c/30c02c3fbde48a4e3e2a78f979d8e33d--toy-soldiers-tattoo-samurai.jpg>, preuzeto 2.8.2017.

Šoguni

Šoguni su nosili crni kimono, široke hlače *Hakama* različite boje, vezane u struku, dosezale su do gležnja. Hakama ima sedam dubokih nabora, a premda izgledaju uravnoteženi, raspored prednjih nabora (tri desno, dva slijeva) asimetričan je i, kao takav, primjer je asimetrije u

japanskoj estetici. Budući da su bili vrlo visoko pozicionirani, njihov kimono bio je izrađen od vrlo skupe svile i oslikan. Šogun je uz sebe imao savijeni mač⁴⁴.

Slika 8. Japanski posljednji šogun Tokugawa Yoshinobu

Izvor: <https://www.pinterest.com/pin/417920040396078854/>

Gejša, maiko

Maiko i gejša se odijevaju drugačije (Slika 9). Gejšin kimono otkriva njezin vrat, što je prema japanskoj kulturi najsenzualniji dio žene. Kimono koji nosi maiko ima izrazito duge rukave te je izrazito šarenih boja. Ona također nosi visoke drvene klompe da joj se kimono ne vuče po podu. Kod maiko su svi elementi njenog vizualnog izraza naglašeni do maksimuma kako bi privlačila što više pažnje te kako bi se izgledom nadomjestilo njeno početničko neznanje u ponašanju i konverzaciji. Uz skupocjeni kimono, s rukavima koji sežu gotovo do poda, te pojasom s posebno dugim krajevima što vise, hodajući u visokim natikačama, maiko privlače pozornost gdje god se pojave.

⁴⁴ What is a shogun, <https://prezi.com/rple0a66m82d/what-is-a-shogun/> (09.08.2017.)

Slika 9: Razlike u odijevanju maiko i gejše

Izvor: <http://www.ttf.unizg.hr/tedi/pdf/TEDI-3-3-70.pdf> 10.08.2017.

Gejša na lice nanosi bijelu boju, koja je u prošlosti bila na bazi olova i otrovna, no danas je posve bezopasna (Slika 10). Prema tradiciji na lice se prvo nanosi ulje, pa vosak i tek potom bijeli puder, da bi lice bilo savršene glatkoće. Maiko nanosi crveni ruž samo na donju usnu što je znak da se radi o početnici. Njezina kosa mora biti duga već kad postaje pripravnica te se oblikuje u različite frizure. Prije nego postane gejša, maiko promijeni pet različitih frizura. Posljednja frizura naziva se ofuku, koju je maiko u prošlosti počinjala nositi nakon prvog seksualnog iskustva, a danas je to obično nakon navršene 18. godine života. Nakon što maiko postane gejša, dobiva jednostavniji i lakši kimono, a nakon nekoliko godina rada dobiva pravo nositi i laganiju šminku⁴⁵.

Slika 10: Odijevanje gejša

Izvor: <https://i1.wp.com/kimonogeisha.com/wp-content/uploads/2015/02/maiko-outfit.jpg>

⁴⁵ Aušperger, M.(2013), *Sjećanje jedne gejše-istraživanje u svrhu izrade kostimografske mape*, TEDI - International Interdisciplinary Journal of Young Scientists from the Faculty of Textile Technology, Vol 3, Zagreb, str. 70-98

3.2.1. Modno šarenilo japanskih supkultura

Financijska kriza 1990-ih godina potaknula je mlade Japance koji su svojim odijevanjem počeli iskazivati nezadovoljstvo prema situaciji i otuđenosti društva.

Neki dijelovi Tokija, poput Shibuye gdje se nalazi i čuvena željeznička postaja Harajuku, postali su sinonim za okupljališta mladih supkulturnih skupina čiji stilovi su inspirirani gotikom, anima junacima ili raznim 'lolitama' (Slika 11). Pojam „lolita“ uveo je rusko-američki romanopisac Vladimir Nabokov naslovom romana koji je napisao je 1955. godine. Sam pojam Lolite značajan je zbog kontroverzne teme seksualne veze između 12-godišnje djevojčice Lolite i njezinog očuha.

Slika 11: Harajuku-modno šarenilo japanskih supkultura

Izvor: <http://tokyofashion.com/6dokitoki-world-tour-harajuku-kawaii-experience/>

Postoje razni modni stilovi inspirirani lolitama s nejasnim granicama između njih. Na primjer, jedan stil lolite istodobno odražava punk i dječje u jednom. Neki od najpopularnijih stilova na ulicama Tokya su svakako 'Sweet' lolite koje su inspirirane dječjim bajkama, popularnim likovima poput Hello Kitty, viktorijanskom odjećom, plišanim modnim dodacima i pastelnim bojama.

Među mladim Japancima prisutni su elementi gotike i punka. Tamne boje, križevi, broševi, bogate voluminozne haljine i čipkasti suncobrani, okosnica su njihovog slikovitog odijevanja.

Visual kei (Slika 12) pokret je među japanskim glazbenicima za koji je karakteristična velika uporaba make-upa, razbarušena kosa i blistavi kostimi, veličaju androgenu estetiku te

Podsjećaju na zapadnjačke rock bendove. Gyaru stil, poznat i kao Ganguro, supkultura je nastala 1970-ih godina i fokusira se na modu zapada koja veliča umjetnu ljepotu. Stil se bazira na lažnom tenu, kosi i noktima te djevojkama koje se odijevaju u izazovnu odjeću. Najbolji modni dodatak su visoke štikle, umjetne trepavice i velike okrugle naušnice.

Slika 12: Visual key

Izvor: <http://www.rebelsmarket.com/blog/posts/the-history-of-visual-kei>

Postoji mnogo uličnih stilova u Japanu koji su stvorenih iz raznih domaćih i stranih brendova. Neki od tih stilova ekstremni su i avangardni, slični visokoj modi vidljivoj na europskim pistama.

Jedan od njih je svakako i Bōsōzoku, popularan stil među djevojkama i mladićima koji se prikazuje i u mnogim japanskim medijima poput stripa i anima filmova. Tipični bōsōzoku član često je prikazan u uniformi koja se sastoji od odijela poput onih koja su nosili nindža ratnici ili članovi neke motorističke skupine. Kožni kaput se obično nosi otvoren, bez košulje ispod, pokazujući isklesana tijela i tetovaže.

Postoji još mnogo varijacija supkulturnih stilova inspiriranih punk kulturom ili dječjim bajkama koje se mogu vidjeti na ulicama Japana. Mladi negiraju pravila te odjećom ruše sve granice usiljenog i dosadnog života.

Nasuprot tradiciji koja uvažava čestitost i suzdržanost, **Yakuze** su pripadnici japanske kriminalne organizacije, tradicionalnog sindikata organiziranog kriminala. Porijeklo yakuza leži u razbojničkim družinama takozvanih ronina tj. samuraja bez gospodara koji su lutali i pljačkali

Japanom. Prve prave organizacije yakuza nastale su prije oko 300 godina. Prepoznaju se po kratko podšišanoj kosi, tetovažama po gotovo cijelom tijelu (Slika 12) i nedostatku malog prsta na ruci radi ritualnog odsijecanja.

Yakuze se odijevaju vrlo formalno, prikrivajući od javnosti brojne tetovaže.

Slika 13: Yakuze

Izvor: <https://thoughtcatalog.com/michael-koh/2014/02/15-scary-things-you-didnt-know-about-the-yakuza/> 10.08.2017.

3.3. Odijevanje u funkciji prikrivanja tjelesnih obilježja ili seksualnosti?

Unatoč izoliranosti Japana i tradicionalnosti Japanaca, seksualnost i dekadencija prikriveni su odjećom koja svojom strogom linijom i zatvorenošću forme u japanskoj povijesti svjedoči emotivnoj i psihološkoj podvojenosti Japanaca.

Razdoblje Edo (1603.-1868.) obilježila je eksplozija dekadencije, društvenog rasula i potraga za tjelesnim užicima. Shunga (tradicionalna japanska pornografija) u Edo razdoblju nije poznavala granice dopuštenog: heteroseksualni i homoseksualni radovi prodavali su se s oslikanim fetišima⁴⁶.

Knjiga *Priručnik o ljubavnom i spolnom životu starog Japana* napisana je u 19. stoljeću i shvaćanje, odnos i stav starih Japanaca nedvojbeno ukazuje na daleko veću otvorenost no Europljana toga razdoblja. Japanci su, unatoč tradicionalnom sustavu vrijednosti otvorenije, s europskog stanovišta dekadentno, progovarali o seksualnosti još u 19. stoljeću⁴⁷.

⁴⁶ Grgić, V. (2009), *Seks i smrt u japanskoj kulturi*, Naklada lijevak i Turk, Zagreb, str. 93

⁴⁷ Azuma, I.O (2008).: *Ljubav i spolni život starog Japana*, Marijan knjiga, Split, str. 10-14

U novijoj povijesti Japana, trendovi „lolitizacije“ ženske ljepote i odijevanja pomiješani su s elementima pedofilije. „Anne Alison, profesorica kulturalne antropologije i autorica knjige *Permitted And Prohibited Desires: Mothers, Comics And Censorship in Japan* (1996.) smatra da korijeni te pedofilske opsesije leže u ideologiji koja je propagirala majku kao aseksualnu sveticu zaduženu tek za rađanje djece. Poslijeratna japanska seksualna industrija kreirala je kulturu fetišizma u kojoj se seksualni užitek nije tražio u činu samog snošaja, već u supstitutima kao što su voajerizam, infantilizacija žena i sadomazohizam.“⁴⁸

Konflikt između zadanih društvenih normi i potisnute seksualnosti rezultirao je sve prisutnijom i otvorenijom seksualnošću i dekadencijom Japanaca prepoznatljivom i u odijevanju.

Ostaje pitanje jesu li otvaranjem i internacionalizacijom Japana snažno uzdrmane tradicionalne vrijednosti ili su prikrivena dekadentna ponašanja samo postala dostupnija Zapadu?

3.4. Najznačajniji modni dizajneri i trendovi

Japanski dizajn prvi pravi dojam ostavio je na modni svijet 1982., kada je 12-tak dizajnera pokazalo svoje zbirke u Parizu na pred-a-porteru (ready-to-wear). Danas poznata imena, kao Issey Miyake, Kenzo, Yohji Yamamoto, Comme des Garçons i Hanae Mori nisu bili nova, ali su kolektivna djela japanskog pokreta utjecala na suvremen način. Njihova uporaba inventivnih oblika i jednobojnih tonova, posebice upotreba crne boje, potresala je modnu industriju. U godinama iza toga događaja samo je nekoliko istaknutih imena, kao što je Keita Maruyama, dodano na ovaj osnovani popis. Danas je to vodeća ulična moda i mladi su Japanci odjeveni kao i mladi bilo gdje u svijetu. No, potvrđeni dizajneri i dalje igraju veliku ulogu u postavljanju trendova za svjetsku modu.

Neki od najznačajnijih japanskih modnih dizajnera⁴⁹:

Takada Kenzo, Hyogo Prefecture, 1939.-

Takada je bio jedno od sedmero djece i razvio je zanimanje za modu kroz čitanje časopisa svojih sestara. Rođen je u gradu Himeiji, prefektu Hyogo, napustio je Sveučilište u Kobeu kako bi postao jedan od prvih muških studenata na Tokyo Bunka Fashion Collegeu (Bunkafukuso Gakuin). Njegovi roditelji nisu odobravali njegovo ambiciju i interes za modu te je morao raditi

⁴⁸ Grgić, V. (2009), *Seks i smrt u japanskoj kulturi*, Naklada lijevak i Turk, Zagreb, str. 93, str. 187

⁴⁹ Fashion designers, <https://www.japan-zone.com/modern/designer.shtml> (13.08.2017)

s nepunim radnim vremenom u Tokiju kako bi se izdržavao dok je radio na pripremnim večernjim tečajevima. Nakon šest mjeseci, konačno je bio prihvaćen na prestižnom koledžu, a ta odlučnost mu je donijela dobro u budućnosti.

Godine 1964. Takada se preselio u Pariz i započeo na samom dnu ljestvice modne industrije. Nakon što je uspostavio dovoljno kontakata, radio je kao slobodni dizajner i 1970. godine otvorio svoj prvi butik 'Jungle Jap'.

Kenzo je u početku svoj stil izgrađivao na japanskim tradicionalnim stilovima 'velikih silueta' koji je privukao pozornost širom svijeta. U Japanu je vrlo cijenjen kao pionir koji je predstavio japansku modu svjetskoj publici.

Kawakubo Rei, Tokyo, 1942.-

Dizajnerica iza oznake Comme des Garçons, Kawakubo je studirala filozofiju na prestižnom Sveučilištu Keio u svom rodnom Tokyju. Osnovala je svoju tvrtku 1973. godine i predstavila svoj prvi nastup u Parizu 1981. godine. Zbirka je nazvana "Hiroshima chic", a osnovne su značajke kolekcije tamne boje, posebice crna, koja u to doba nije bila popularna. Također je odbijala poslušati prihvaćene pojmove siluete i linije tijela, s grudama koje se pojavljuju kako bi stvorile dramatične i inovativne dizajne.

Iako je izvorno poznata po svojim djelima korištenja tame palete, kasnije je počela koristiti svjetlije boje. Rekla je: "Crna boja više nije snažna i postala je teža za upotrebu". Dizajn Comme des Garçons uključuje elemente poput mješavine svijetlih i tamnih boja, kapriciozno postavljenih ili naginjanih džepova, nenaglašenih ramena i dugih rukava.

Kawakubo je 1984. godine osvojila Grand Prix Grand Prix of Mainichi, a 1987. Fashion Institute of Technology ističe je kao jednu od vodećih žena u dizajnu 20. stoljeća.

Issey Miyake, Hiroshima Prefecture, 1938.-

Issey Miyake rođen je u hirošimskoj prefekturi i diplomirao na Tama University of Arts. Godine 1976. osvojio je Mainichi Design Design Award. Miyake je poznat po svom nekonvencionalnom dizajnu i reinterpretiranju tradicionalnog tekstilnog dizajna u raznim modernim materijalima. On stvara ove tkanine zajedno sa svojim pomoćnikom Minagawom Makikom.

Od 1966. do 1968. Miyake je radio za Guy Laroche i Givenchy u Parizu, a sljedeće godine za Geoffreyja Beene u New Yorku. Godine 1970. otvorio je Miyake Design Studio i 1971. osnovao Miyake International Inc. Miyake je svoju prvu kolekciju 1971. godine prikazao u Tokyju i New Yorku, prvi put 1973. godine u Parizu, a 1982. u SAD-u.

Od 1999. Godine Miyakeov posao se često vidi u kazalištu ili muzejima. Primjerice, izložba njegova djela održana je 1988. godine u Muzeju umjetnosti u Parizu, a iste godine dizajnirao je kostime za Frankfurtski balet. Od te suradnje, njegov dizajn sadrži mnoge vrste nabranih tkanina. Od 1990. godine jedan od njegovih popularnih brandova bio je Issey Miyake Pleats Please. Među mnogim nagradama, Miyake je tri puta osvojio Mainichi Newspaper Fashion Awards (1977., 1984. i 1996.), nagradu Neiman-Marcus (1984.) i najbolju kolekciju od strane inozemnog dizajnera u Parizu u Les Oscaru de la Mode (1985.). Također je gostovao u Chambre Syndicale du Prêt-à-Porteru u Parizu.

Mori Hanae, Shimane Prefecture, 1926. -

Međunarodno poznata po svojim upečatljivim modnim dizajnima, Mori je također dizajnirala uniforme za javne dužnosnike u Kini, kostime za filmske redatelje Akiru Kurosawu i Kenjija Mizoguchija te odjeću za princezu Masako. Ona je i prva japanska dizajnerica koja je dobila međunarodno priznanje jer 1977. godine postaje prva i jedina japanska članica Chambre Syndicale de la Haute Couture, upravnog tijela francuske mode.

Rođena u Shimane Prefecture, Mori je bila studentica na Tokijskom ženskom kršćanskom sveučilištu sve dok nije bila prisiljena pomoći ratnim naporima radeći u tvornici. Nakon rata udala se u obitelj u tekstilnoj industriji i pohađala školu dizajna. Pokrenula je poduzeće koje proizvodi odjeću za privatne klijente i za kazališne tvrtke. Nakon slučajnog susreta s Coco Chanel u Parizu 1960. godine, odlučila je nastaviti karijeru u haute couture.

Nakon treninga u SAD-u, Mori je svoju prvu kolekciju modnih konfekcijskih modela održala u New Yorku 1965. Ubrzo nakon toga otvorila je butik u Tokyju. Njezini projekti premošćuju jaz između zapadnjačkih i orijentalnih tema i to kanji likovima upotrijebljenim u uzorku, tipičnim rukavima kimono stila na večernjoj haljini ili Mao ovratnikom na jakni.

Yamamoto Yohji, Tokyo, 1943.-

Rođen u Tokiju i diplomirao na prestižnom Sveučilištu Keio i Bunka Fashion College (Bunkafukuso Gakuin), Yamamoto je obožavatelj Boba Dylana. Godine 1970. počeo je projektirati žensku odjeću. Dvije godine kasnije, osnovao je svoju tvrtku Y i 1977. pokazao svoju prvu kolekciju u Tokiju. Njegov stil 'pauperizma' privlačio je sve veći broj sljedbenika i konačno je postigao veću prepoznatljivost nakon što je u Parizu 1983. godine pokazao svoju kolekciju.

Yamamotoova upotreba jednostavne palete - crna, mornarsko plava i bijela - uz povremeno prskanje boja i stil koji je istodobno sofisticiran i običan, stvara odjeću za muškarce i žene koji odmah postaju bezvremenski klasici.

"Ljudi moje generacije bili su uništeni ekonomskim uspjehom: tijekom naše mladosti, industrija je nastavila izbacivati nove proizvode u koje nismo mogli vjerovati jer smo znali da dolaze sutra, oni bi bili izvan stila pa smo postali prva generacija."

Yamamoto je jedini japanski modni dizajner koji je nagrađen francuskim Chevalier de l'Ordre des Arts et Lettres. Dobitnik je Grand Prize Mainichi Fashion 1986. godine. Danas njegova tvrtka zarađuje više od stotinu milijuna dolara godišnje i stvara, osim Y linije odjeće, operne kostime i baletne setove za neke od najvažnijih tvrtki u svijetu.

Maruyama Keita, Tokyo, 1965.-

Diplomirao je na Bunka Fashion College (Bunkafukuso Gakuin), nakon što je radio kao slobodni profesor dizajna odjeće za zabavljače, debitirao je kao nezavisni dizajner 1994. i tri godine kasnije imao prvu reviju u Parizu.

Maruyamin dizajn je sasvim različit od starijih japanskih dizajnera i zato nije tako lako prepoznat kao japanski dizajner u Europi. Koristi orijentalne motive i uvodi suštinu kimona u svoje dizajne. Želio je povećati popularnost kimona među mladim Japancima i pokrenuo je kimonsku zbirku u jesen 1999. godine, iako je svjestan ograničene praktičnosti u modernom životu.

Maruyamina odjeća dizajnirana je da "završi u starinskoj trgovini umjesto muzeju", prenoseći ga umjesto da se jednostavno konzumira. U inozemstvu, njegovi dizajni dostupni su u SAD-u i Europi, kao i u Hong Kongu i Tajvanu.

4. KOLEKCIJA

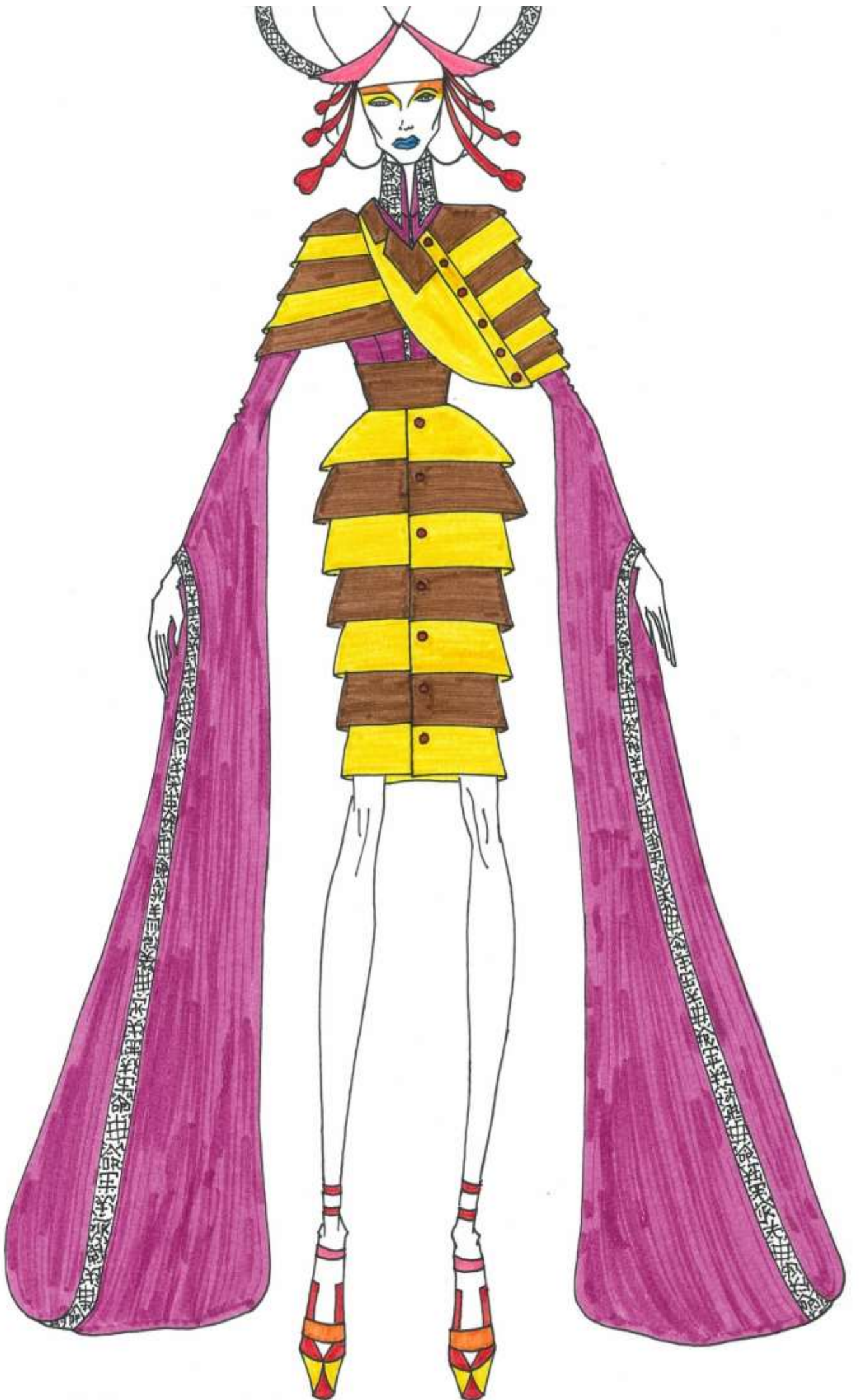

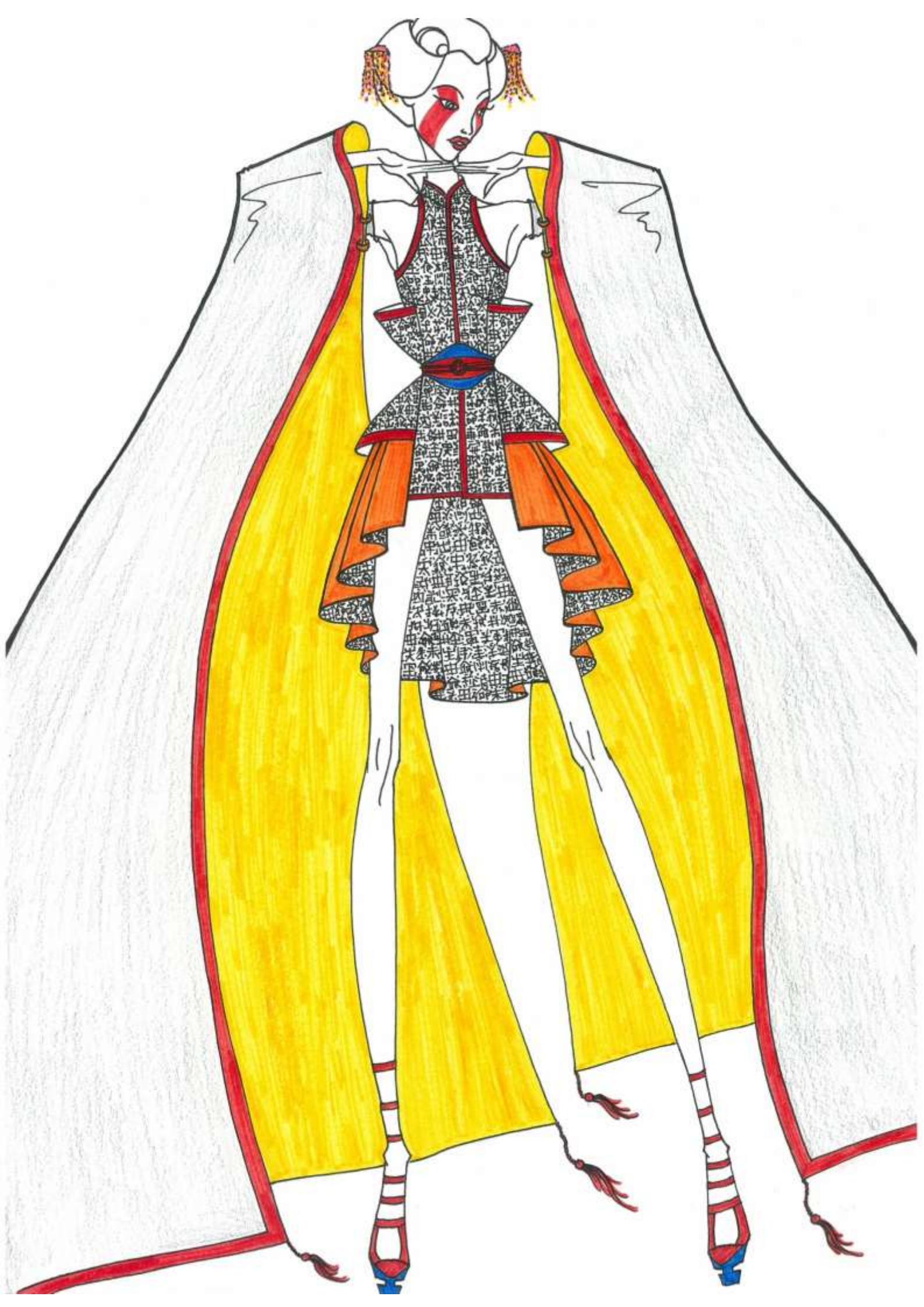

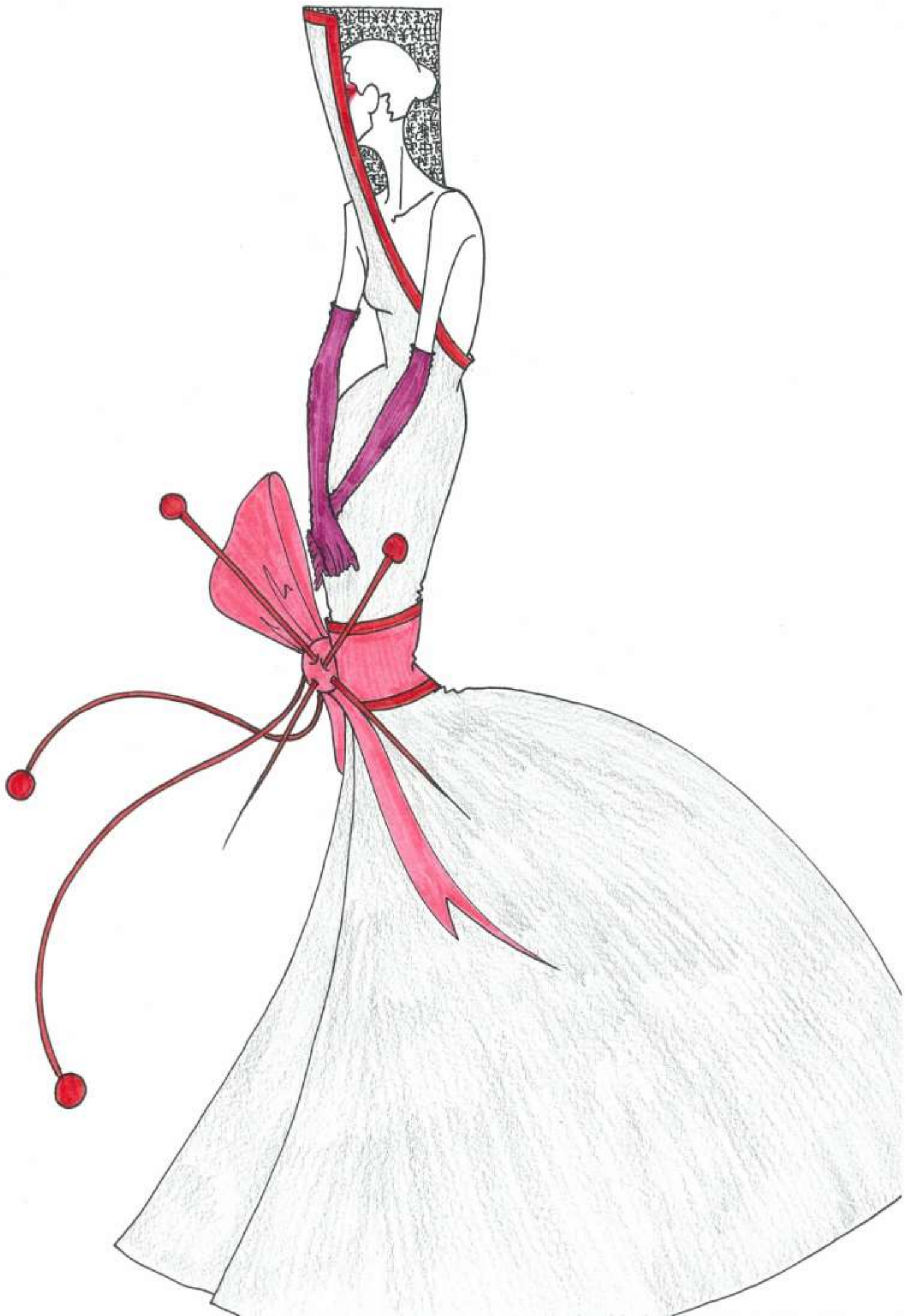

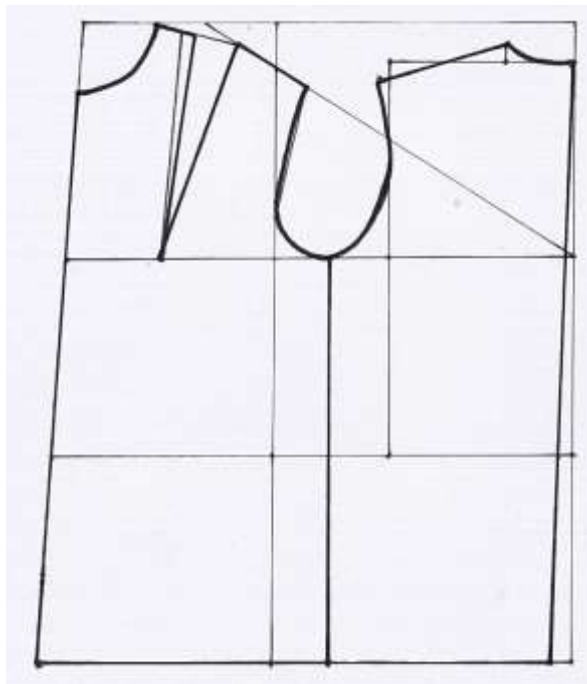

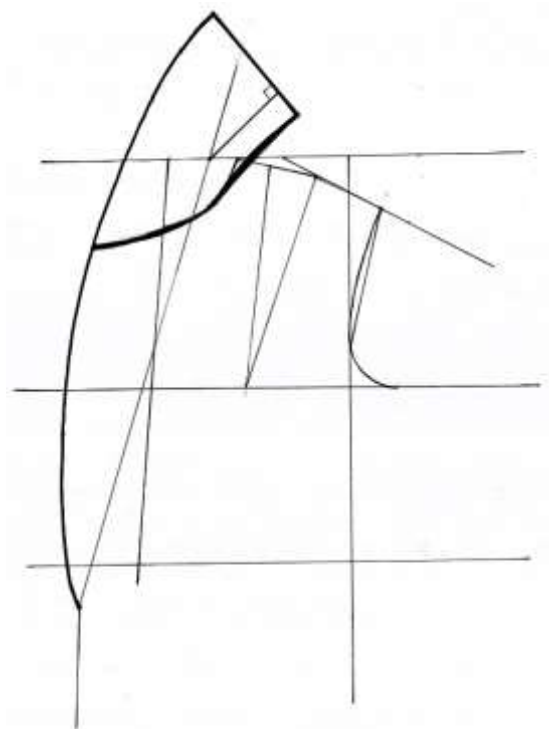

5. TEHNIČKI CRTEŽ
PELERINE SA SKRAĆENIM DIJELOM NA LEĐIMA I ŠAL OVRATNIKOM

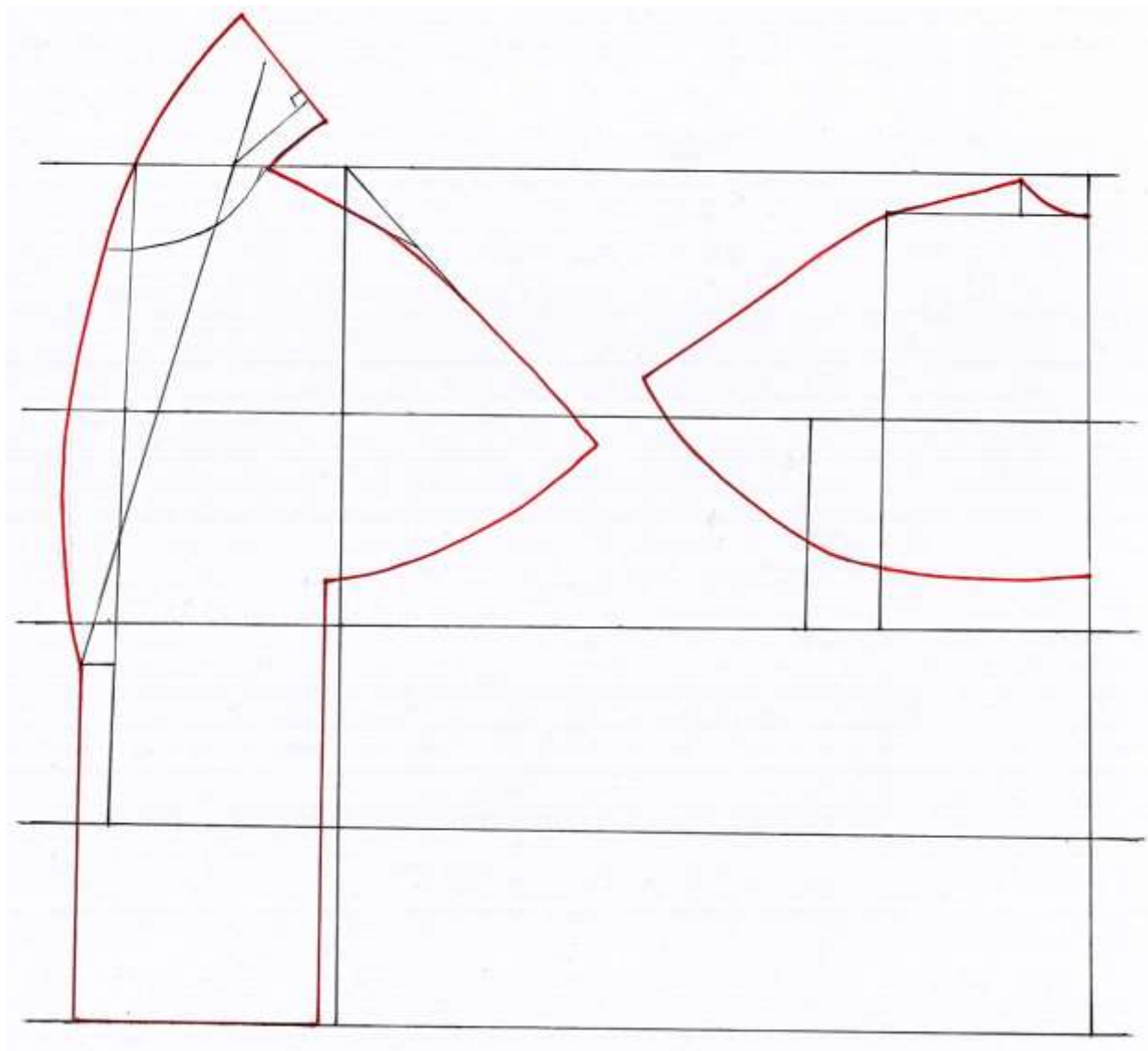
5.1. TEMELJNI KROJ DO BOKOVA PO PROPORCIJAMA

5.2. KONSTRUKCIJA ŠAL OVRATNIKA

5.3. MODELIRANJE PELERINE

6. ZAKLJUČAK

Osnovna ideja ovog diplomskog rada bila je istražiti japansku povijest, kulturu, tradiciju i običaje i izraditi kolekciju koja će na suvremen način istaknuti osnovna obilježja tradicionalnog i suvremenog Japana.

Iako rad obrađuje povijesna razdoblja, obilježja kulture, umjetnosti i života Japanaca, zadržava se na osnovnim elementima povezivim s odijevanjem jer bi detaljnija obrada svakog od ovih područja nadilazila zahtjeve diplomskog rada i same teme.

Istražujući odijevanje Japanaca, uočava se nedvojbena sukob tradicionalnih vrijednosti temeljenih na burnoj povijesti, religiji i običajima Japana i suvremenih trendova Zapada. Istovremeno, upravo su ta tradicija, ponašanje i običaji Japanaca kao i stroge forme odjeće bili vrlo često krinka za prikrivanje snažne seksualnosti pa i dekadencije.

Novi trendovi odijevanja povezivi s japanskom supkulturom otvorenije prikazuju seksualnost Japanaca, no, koketiraju s pomalo pedofilskim izričajem i postavljaju pitanja psihološke, posebno emocionalne zrelosti i utjecaja konsumerizma.

Sve to željela sam prikazati kroz modele u priloženoj kolekciji.

7. LITERATURA

- Arbanas, S. (2011): *Bitne odrednice Zen-budizma*, Obnovljeni život, Filozofsko teološki institut Družbe Isusove, Vol.66, No.1, Zagreb, 2011.; 119-132
- Aušperger, M., *Sjećanje jedne gejša-istraživanje u svrhu izrade kostimografske mape*, TEDI - International Interdisciplinary Journal of Young Scientists from the Faculty of Textile Technology, Vol 3, Zagreb, 2013.; 70-98
- Azuma, I.O., *Ljubavni i spolni život starog Japana*, Marjan knjiga, Split, 2008.
- Bizalion, B., *Japan*, Extrade, Zagreb, 2005.
- Bowker, J., *Religije svijeta*, Znanje, Zagreb, 2005.
- Crihfield Dalby, L., *Kimono: fashioning culture*. Avery Press, Inc., Boulder, Colorado, 1993.
- Čolić, S., *Vrijednosni sistem i proces akulturacije u Japanu*, Revija za sociologiju, Vol XXI No 3, Zagreb, 1990.; 505—515
- Devide, V., *Japan*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
- Devide, V., *Prošlost i budućnost u sadašnjosti*, Znanje, Zagreb, 1988.
- Fashion designers, preuzeto 13.08.2017.s <https://www.japan-zone.com/modern/designer.shtml>
- Francks, P., *Was Fashion a European Invention?: The Kimono and Economic Development in Japan*, Fashion Theory: The Journal of Dress, Body & Culture, Volume 19, Issue 3, London, 2015. str. 331-362
- Grgić, V., *Seks i smrt u japanskoj kulturi*, Naklada lijevak i Turk, Zagreb, 2009.
- History of Textiles in Japan, preuzeto 10.07.2017. s <http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub136/item746.html#chapter-1>
- Japanske Alpe, preuzeto 01.07.2017. s <http://proleksis.lzmk.hr/5919/>
- Japanese Language, preuzeto 01.07.2017. s <http://www.japan-guide.com/e/e621.html>

Japanese Samurai Armour, preuzeto 20.07.2017. s

<http://www.mylearning.org/japanese-samurai-armour/p-4304/>

Jukić, J.: *Šok otkrića nekršćanskih religija*, Vol. 14, No. 3, Crkva u svijetu, Zagreb, 1979.; 22-32

Kamakura Period, preuzeto 10.07.2017. s <http://www.japan-guide.com/e/e2133.html>

Križanić, M.: *Slatko lice pobune*, Naklada Jesenski I Turk, Zagreb, 2013.

Manga & Anime, preuzeto 12.08.2017. s

<https://www.insidejapantours.com/japanese-culture/manga-and-anime>

Beaver, R.P, Bergman, J. i dr. (ur.): *Religije svijeta*, Kršćanska sadašnjost i Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1987.

Ring of Fire, preuzeto 01.07.2017. s <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/ring-fire/>

Supkultura, preuzeto 08.08.2017. s <http://www.hrleksikon.info/definicija/supkultura.html>

Totman, C., *Povijest Japana*, Sveučilišna tiskara, Zagreb, 2003.

Traditional Japanese Fashions, preuzeto 05.08.2017.

s <http://www.japan-talk.com/jt/new/traditional-fashions>

Visočnik, N., *Hrana i identitet u Japanu*, Etnološka istraživanja, Vol. , No. 10, 2005, 19-28

What is a shogun, preuzeto 09.08.2017. s <https://prezi.com/rple0a66m82d/what-is-a-shogun/>

Supkultura, preuzeto 08.08.2017. s <http://www.hrleksikon.info/definicija/supkultura.html>

Suzuki, D.T., *Zen i japanska kultura*, Sipar, Zagreb, 2016.

8. DODACI

Popis slika

Slika 1. Kabuki kostim	8
Slika 2: Prikaz <i>ukiyo-e</i> tehnike	9
Slika 3: Gejše	16
Slika 4: Prikaz <i>manga</i> i <i>anime</i>	24
Slika 5: Tradicionalni kimono.....	29
Slika 6: Maruyama Ōkyo, The Journey of Narihira to the East (Edo, 1780), ink and colours on silk, , Musée National des Arts Asiatiques – Guimet, Paris.....	31
Slika 7. Oprema i odjeća samuraja	33
Slika 8. Japanski posljednji šogun Tokugawa Yoshinobu	34
Slika 9: Razlike u odijevanju maiko i gejše	35
Slika 10: Odijevanje gejša.....	35
Slika 11: Harajuku-modno šarenilo japanskih supkultura	36
Slika 12: Visual key	37
Slika 13: Yakuze	38